Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Nr. 326

Anul XIX • TAMUZ 5734 • 12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

15 IULIE 1974

Reglementarea muncii în Tora

Tora cuprinde două principii fundamentale privind angajarea unui muncitor : primul este obligația stăpînului de a plăti la timp salariul muncitorului. „Salariul unui muncitor să nu rămînă la tine pînă a doua zi dimineața, ci să i-l plătești în aceeași zi, înainte de apusul soarelui“ (Lev. 19, 13). Al doilea principiu se referă la dreptul muncitorului de a mînca din produsul cîmpului, în timp ce lucrează : „Cînd intri în via vecinului, poți mînca struguri pe săturate... Cînd te afli în cîmpul vecinului poți să culegi cu mîna spice“ (Deut. 23, 25).

Legea face deosebire între un om care se angajează să muncească o anumită perioadă și unul care se angajează pentru o anumită muncă. În primul caz, factorul timp face ca cel angajat să fie legat de munca sa o perioadă stabilită de timp, cînd nu are latitudinea de a munci sau nu, în timp ce omul angajat pentru o anumită muncă poate lucra cînd are chef (Responsa Maharam din Rothenburg ed. Praga Nr. 477). Deci, la angajarea unei slugi intră și un element al robiei, pe cînd contractantul „nu este rob decît sie însuși“ spune Rași.

Angajarea se făcea pe baza unui contract, *kinyan sudar* ; acesta nu era necesar dacă era vorba de o autoritate publică, în care caz o înțelegere verbală era suficientă. Existența contractului nu însemna că părțile erau neapărat obligate să-l îndeplinească pînă la capăt. Stăpînul nu putea fi silit să folosească sluga împotriva voinței sale, după cum nici sluga nu putea fi silită să muncească dacă nu dorea, întrucît legea prevedea că un muncitor putea părăsi munca chiar în mijlocul zilei, chiar dacă pricinuia astfel stăpînului său pierderi ireparabile. Aceste prejudicii muncitorul era însă dator să le acopere. Situația era aceeași și în cazul unui contractant independent, care nu putea fi silit să-și îndeplinească angajamentul luat. Deoarece părțile nu se simțeau neapărat obligate să respecte angajamentul luat, cu timpul s-a instaurat obiceiul de a exclude posibilitatea nerespectării lui, folosind fie jurămîntul, strîngerea de mînă sau stabilirea unei amenzi pentru partea retractantă.

Dacă cineva angaja un om să-i lucreze cîmpul, nu-l putea constrînge să lucreze cîmpul vecinului, chiar dacă munca acolo era mai ușoară. De asemenea, nici cel ce se angaja nu putea trimite pe altul în locul său, decît dacă stăpînul era de acord cu aceasta. Stăpînul putea schimba munca celui angajat, în afară de cazul că se prevăzuse prin contract o muncă precisă. Dacă cel tocmit nu accepta, nu putea fi silit să facă o altă muncă, chiar dacă ea era mai ușoară. În cazul că lucrul pentru care fusese tocmit se termina înainte de expirarea perioadei stabilite, stăpînul îl putea folosi pentru altă muncă, dar nu mai grea. Lucrătorul, însă, nu putea pretinde menținerea lui, ci numai plata salariului pînă la expirarea perioadei prevăzute.

Lucrătorul era obligat să muncească cu credință și să nu lipsească fără motiv serios de la lucru, să nu contracteze muncă suplimentară dacă obiceiul pămîntului sau contractul prevedea să lucreze pentru stăpînul său întreaga zi. Lucrătorul trebuia să respecte indicațiile stăpînului, dacă ele nu erau în contradicție cu prevederile contractului sau cu obiceiurile locale (Tana de Vei Eliahu Raza 15, 5 ; Resp. Israel de Bruna 242).

Obligația principală a stăpînului era de a plăti la timp simbria lucrătorului, adică la sfîrșitul zilei sau lunii.

Lucrătorul trebuia plătit în numerar și nu în alte bunuri. Existau totuși păreri că plata se putea efectua și în produse alimentare de care lucrătorul avea nevoie. În cazul unei dispute dacă plata salariului s-a făcut sau nu, potrivit unei hotărîri rabinice soluția trebuia dată în favoarea lucrătorilor, în sensul că plata trebuia efectuată în baza unui jurămînt al acestuia că nu a primit banii anterior. Stăpînul nu era obligat să asigure hrana lucrătorului dacă acest lucru nu era prevăzut expres în contract sau de tradiția locală. El avea dreptul de a-i da în loc de hrană o alocație corespunzătoare. Dacă lucra un teren cu culturi comestibile, lucrătorul își putea lua hrana de acolo.

Ziua de muncă — în cazul în care nu se convenise altfel, era, după cum reiese din diferite scrieri, de la răsăritul soarelui pînă la apariția stelelor. Talmudul numește aceasta *de oraita*.

Anularea contractului de muncă trebuia anunțată din timp, potrivit obiceiului local. În cazul unei slujbe în serviciul public, la care nu s-a prevăzut un termen fix, potrivit tradiției, numirea era considerată pe viață. (Hatam Sofer Resp, OH nr. 206). Dacă un termen fusese prevăzut și depășit, se considera că angajatul urma să lucreze o perioadă egală cu cea stabilită inițial prin contract. (Mișpat Zedek, vol. 2 nr. 77). Un funcționar public care îmbătrînea în serviciu avea dreptul la asistență publică. De asemenea exista obiceiul ca funcția să fie moștenită de fiul cel mai mare — în cazul că era corespunzător — pentru ca existența văduvei să fie asigurată.

Stăpînul putea anula contractul de muncă invocînd neglijența celui angajat, neîndeplinirea în mod corespunzător a sarcinilor, conduita nepotrivită, chiar în afara serviciului, reputația de a fi comis furturi sau acte imorale. (Gaonul Hai : Șaarei Teșuvah nr. 51). Posibilitatea de a găsi un lucrător mai calificat sau mai ieftin nu constituiau motive de anulare

(continuare în pag. II-a)

Marc Chagall : Binecuvîntarea luminărilor de Șabat

IDIȘ PRIN CORESPONDENȚĂ

Universitatea din Wisconsin, în colaborare cu Institutul pentru cercetări iudaice IWO, au inițat cursuri de limba idiș prin corespondență. Cursurile sînt întocmite după manualul lui Uriel Weinreich „College Yiddish“.

Apare

LUAH

CALENDAR MOZAIC PE ANUL 5735 (1974—1975)

Un îndreptar practic al vieții religioase de fiecare zi.

Credincioșii sînt invitați să-și procura din timp la comunitățile evreiești din țară.

Prețul unui exemplar: 3 lei

Plecarea în străinătate a Eminenței Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

Luni 1 iulie 1974 Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au plecat în Elveția.

D. Șef rabin va participa la congresul european al organizației „Brit Ivrit Olamit“ ce se va ține la Gründelwald, unde va rosti o prelegere.

La Geneva d-sa va lua parte la ședința lui „Memorial Foundation for Jewish Culture“, din a cărei conducere face parte.

De asemeni la Geneva va avea loc o ședință a conducerii Joint-ului european, la care d. Șef rabin va discuta bazele preliminare ale bugetului pe anul 1975 al secției de asistență socială a Federației Comunităților Evreiești.

Tot la Geneva d. Șef rabin va participa la o consfătuire a unei comisii speciale a Congresului Mondial Evreiesc prezidată de d. dr. N. Goldman.

Șeful cultului nostru va lua parte la o ședință a comitetului executiv al Consiliului comunităților evreiești din Europa, al cărui vicepreședinte este.

La aeroportul Otopeni au venit să salute pe Eminența Sa și pe d-na dr. Rosen d-nii : prim-rabin *I. M. Marilus ; Emil Sechter*, secretar general al F.C.E.M. ; *Daniel Segal*, președintele Comunității evreilor din București ; *Martin Băluș*, președinte de secție a F.C.E.M. ; conducători de temple și sinagogi.

Literatura holocaustului

În ultimele trei decenii a apărut un nou gen literar, pe drept cuvînt denumit „literatura holocaustului“. Această nouă tematică stă sub semnul dorinței de a înfățișa ororile fascismului, suferințele celor din lagăre și ghetouri, pentru ca niciodată ele să nu se mai repete.

Printre cei dintîi care s-au aventurat pe acest drum al durerii au fost cei ce și-au asumat dificila sarcină de a identifica numere cu numele celor ce le-au purtat, corpuri anonime cu biografii, ruine ale ghetourilor cu luptătorii care și-au dat viața. Mărturiile personale ale supraviețuitorilor s-au adăugat documentelor și jurnalelor găsite în ascunzători, în ghetouri sau scoase pe furiș dincolo de zidurile împrejmuitoare.

Răsfoind paginile jurnalelor găsite după terminarea războiului, nu putem uita că majoritatea autorilor lor nu au apucat să vadă sfîrșitul chinurilor. Arareori perioada cuprinsă în aceste relatări include și experiența lagărelor de exterminare ; în general e descrisă viața în ascunzători sau în ghetouri. Aceasta este una dintre trăsăturile acestei literaturi ; sfîrșitul acțiunii lipsește, căci punctul final l-a pus moartea.

Tragismul acestor jurnale rezultă din discrepanța dintre scriitor, optimist și sperînd într-o salvare „care e imposibil să nu se producă, fie și în ultimul moment“, și cititor, conștient că cel ce a scris aceste rînduri a fost prefăcut de mult în cenușă. Acesta este tragismul implicit al „Jurnalului Annei Frank“, fetița convinsă că trebuie să creadă în idealurile de bine și de dreptate, căci nu va trece mult și aceste idealuri vor fi înfăptuite. E tristul privilegiu al cititorului de a ști că și Anna Frank a căzut victimă barbariei.

Uneori — excepție rară — jurnalele se pot termina în chip fericit pentru autor, care reușește să scape cu viață. Una dintre aceste fericite excepții o constituie Mary Berg, care a putut ajunge împreună cu familia ei în America. Jurnalul ei este o cronică a ghetoului din Varșovia, în care a trăit de la 16 la 18 ani. Notițele, salvate de furia nimicirii și publicate în 1945, au fost unul dintre primele documente de acest gen ce au ajuns sub ochii cititorilor. Deși asemănătoare psihic Annei Frank, Mary Berg a trăit în cu totul alte condiții, fiind confruntată cu problemele vieții de zi cu zi din ghetou, astfel încît jurnalul ei este mai puțin introspectiv și conține mai multe elemente ale vieții evreiești din Varșovia.

La limita dintre literatură și istorie se plasează jurnalele lui Emanuel Ringelblum și Haim Kaplan. Acești doi martiri și-au privit sarcina asumată de a transmite posterității un tablou cît mai complet al suferințelor poporului nostru, ca pe o misiune sacră. Informația din aceste notițe constituie o sursă inestimabilă pentru cunoașterea vieții în ghetouri. Atît personalitatea lui Ringelblum, cît și cea a lui Kaplan sînt suficient de cunoscute pentru a menționa doar că jurnalele lor sînt scrise în idiș, respectiv ebraică.

După cum am mai spus, ceea ce caracterizează jurnalele scrise în timpul holocaustului este credința autorilor lor într-o salvare de ultimul moment. Necunoașterea adevăratelor proporții ale distrugerii este o scuză pentru naivitatea autorilor. Nu același lucru se poate spune despre literatura memorialistică a supraviețuitorilor. Odată războiul terminat, dimensiunile tragediei au devenit cunoscute, făcînd imposibilă amăgirea.

Pentru mulți supraviețuitori, scrierea memoriilor din timpul holocaustului le părea a fi singurul motiv pentru care au rămas în viață. Iată ce scria Leon Wells în epilogul cărții sale „Bulevardul Janowska“, una dintre cele mai mișcătoare descrieri ale suferinței umane : „Simt acum că mi-am îndeplinit misiunea. Ultima dorință a fiecăruia dintre cei ce au murit a fost ca lumea să cunoască cele ce s-au întîmplat. Simțeau și sperau că lumea e îngrijorată de soarta lor“. O altă carte a aceluiași Wells, „Brigada morții“, a servit ca mărturie în procesul în care a fost condamnat la moarte comandantul lagărului Janowska.

În general, memoriile sînt asemănătoare ; fiecare carte este un Kadiș al propriei morți. De remarcat sînt două cărți ce redau suferințele unor copii în lagărele de concentrare. Memoriile Halinei Birenbaum „Speranța moare ultima“ este povestea suferințelor unui copil, redate din perspectiva unui adult. A doua, „Copilul umbrei“ de Henryk Grynberg este discuția dintre un copil care a suferit persecuții, amenințarea morții și a reușit în cele din urmă să fie salvat, și un alt copil, ținut departe de evenimente.

S. BAD

(continuare în pag. III-a)

Dialogul romanticilor cu lumea ebraică

Experiențe dureroase, amare dezamăgiri trebuie să fi stat la baza interesului arătat de mari romantici ca Byron sau Vigny pentru universul de sugestii al Bibliei. Cartea cărților la furnizează generos acestor mari nemulțumiți invitații repetate la un grandios zbor printre aștri.

Epoca ce începe după prăbușirea lui Napoleon I în 1815 nu aduce Europei occidentale plusul de libertate și dreptate pe care spiritele democratice și-l doreau. Dimpotrivă, tirania și corupția, filistinismul sau intoleranța religioasă devin mai apăsătoare. Acesta este cadrul general în care un George Gordon Byron (1788—1824) descoperă încîntat că Biblia oferă „o minunată lecție“ celor care, sătui de mizerii contemporane, doresc să protesteze în tovărășia fecundei înțelepciuni a Cărții cărților.

Byron găsește de cuviință să afirme că nu este vorba de o simplă lecție ; mesajul biblic răspunde durerii universale cu demnitate, iar speranța că această demnitate va deveni cu adevărat exemplară îl îndeamnă să viseze mai întîi pentru sine, pe urmă și pentru alții, la o conștiință a datoriilor față de societate.

În 1815, Byron compune ciclul *Melodiilor ebraice* într-un moment prielnic pentru ca lirismul lui să devină mai prezent în contemporaneitate.

Desigur, nici un romantic care se respectă nu se sustrage timpului său, dar pentru Byron viața vechilor evrei reprezintă, cum o și spune, un moment ideal. Prietenului său Murray îi mărturisea că față de Biblie n-au rost nici un fel de restricții (e vorba de preluarea unor motive pentru alegorii poetice) deoarece a apelat la ajutorul îndemnurilor desprinse din „marele depozit de gînduri al vechimii“.

Și-apoi, mai este ceva. Povestind despre Judeea și despre israeliți, despre luptele acestora cu triburile din jur ca să se pună capăt dezbinărilor, Byron visa el însuși la un timp nesîngeros, înfrumusețat de osîndirea fermă a războaielor. Acesta este sensul conținut în poemul *Saul*, dedicat primului rege al evreilor (1115—1055 î.e.n.).

Și tot din acest adînc, înflăcărat simțămînt iese și satisfacția neumbrită de vreun accent elegiac a instaurării păcii, o pace care apropie pe ostaș de iubită :

Și-așa cum împrumută norii
Culori fierbinți, zburînd pe cer.
Iar mohorîrile-nserării
Lunecătoare, trec și pier,
Zîmbirea ta o scăpărare
Zvîrlea în negura din gînd
Și-n inimă un bob de soare
Se-nvăpăia, străluminînd.

(în românește de Virgil Teodorescu)

Aceeași aplecare peste realitatea istorică a existenței evreiești îl îndreaptă spre tablouri de gen. Unul se numește *Nimicirea lui Senacherib* și evocă înfrîngerea regelui asirian (705—680 î.e.n.) cînd acesta se hotărăște să asedieze Ierusalimul. O molimă îi nimicește trupele, iar resturile armatei invadatoare sînt capturate :

Pîndea ca lupul turma, asinul pe coclaur,
Cu-oștile-nmuiate în purpură și aur,
Cu lăncii lucitoare ca stelele pe mare
Cînd valu-n Galileea e-albastru-n înserare.

Cu frunzele pădurii, cînd vara-i încă verde,
În asfințit stindardul oștirilor se pierde,
Ca frunzele pădurii, cînd toamna se abate,
A doua zi zac toate înfrînte, spulberate.

Comandamente asemănătoare îl îndeamnă pe Alfred de Vigny spre universul iudaic. Ca și confratele său anglez, romanticul Vigny (1797—1863) se regăsește pe sine meditînd la virtuțile personajelor biblice. Viața lui Moise îi apare prin eroism și abnegație ca modelul cel mai potrivit pentru resurecția omului de geniu în lumea modernă. De aici și ideea de a scrie marele poem filozofic *Moise*.

Vigny știa pasaje din Biblie pe dinafară, iar despre profet scria unei cunoștințe, domnișoara Maunoir, la 27 decembrie 1838, următoarele : „...Moise nu e numai al evreilor. Acest ilustru nume servește drept mască unui om al tuturor veacurilor, mai de grabă modern decît antic“. Firește, nu este vorba de a-i retrage lui Moise calitatea istorică atestată documentar și nici de a-i acorda un statut itinerant. Ipostazele sub care îl evocă Vigny în superba lui solitudine sînt amîndouă îndatorate ambiției lui Moise de a-și duce pînă la capăt misiunea. Prima, privește drumul evreilor spre pămînturile din Canaanul făgăduit. A doua, întîlnirea lui Moise cu Dumnezeu, cînd păstorul, deși cuprins de duhul divin, nu uită cît rămîne de legat de colectivitatea ce i-a fost încredințată :

Stăpîne, oare, cînd să termin mă lași ?
Unde voiești tu încă să-mi duc trudiții pași ?
Trăi-voi deci puternic și singur precum sînt ?
S-adorm mă lasă-n somnul eternului pămînt !
Prin ce-am fost eu vrednic s-ajung de tine-ales ?
Eu ți-am condus poporul oriunde m-ai trimes.
Acum cînd el cu pasul atinse-aproape țara
Ce i-ai făgăduit-o, dă-i altuia povara
Să țină Israelul în frîie mai cu seamă...

(în românește de Ionel Marinescu)

După cîte știm, antichitatea biblică i-a mai inspirat lui Vigny și alte imagini reprezentative, adunate în poezii și poeme precum sînt : *Eloa, Mînia lui Samson, Fiica lui Iefta.*

În versurile acestei din urmă scrieri, vocația poetului să reînvie trecutul depărtat, să-l facă aproape palpabil, își vădește consistența. Iefta, al 9-lea din cei 15 judecători care administrau Israelul în secolul al XII-lea î.e.n., se întoarce victorios acasă după o luptă cu amoriții. Detaliile poemului vădesc solida familiarizare a lui Vigny cu simbolurile ebraice și mai ales cu expresiile biblice :

Așa cîntară-acele fecioare-n Israel
Și lacrimi năpădiră pe iarba din Carmel.
Iefta-n Galaad aduse în trei cetăți grea jale ;
Luci văpaia, Abel, pe rodul viei tale !
Aroer sub cenușă cîntările și-a stins
Pe lanu-i ars Menita s-a așezat și-a plîns !

Războinicii lui Ammon sînt morți, străbuna țară
Lui Dumnezeu, Stăpînu-, rămîne tributară
Învinse Israelul și-n strigătu-i sonor
Pre Domnul proslăvește că-i vine-n ajutor.

Măreţul imn deșertu-l repetă ca un tunet
Se-amestecă puternic cu-al trînbițelor sunet
Și-n drum către cetatea Mițpa, oștirea sa
Anunță de departe c-a triumfat Iefta.

Bucuria ostașului este întunecată însă de obligația să sacrifice Domnului ceresc propria lui copilă. Jertfa fecioarei este ușurată de fata lui Iefta care merge la moarte plîngîndu-și tinerețea, dar hotărîtă să respecte jurămîntul părintelui ei.

Nu poate trece neobservată autenticitatea alegoriei cît și nucleul inefabil al tîlcurilor implicate în drama lui Iefta, învingător și totuși învins. Încă un motiv ca cititorul să stabilească locul lor într-o literatură deschisă marilor peregrinări sufletești.

Din preocupările amintite se întrezărește, sper, creditul făcut coloritului oriental și acela rezervat energiei morale. Coloritul este simplă chestiune de decor, accesoriu anecdotic, combustia morală în schimb ocupă un loc de prim plan. Adevăratul fond al transfigurării sacrului trebuie căutat în stăruința cu care Vigny a cultivat *permanențele*. Pentru el, poporul evreu contopea într-o singură unitate voința de a fi el însuși cu mîndra împotrivire în fața forțelor retrograde.

Ca artist romantic, Vigny însuflețește, apelînd la mituri, prezentul. Este în gestul lui, ca și în cel al lui Byron, un protest la adresa platitudinii, o încercare de a introduce *extraordinarul* într-un cotidian mărginit.

HENRI ZALIS

Baletul „Dibuk“

Patricia Mc. Bride și Helgi Tomasson în „Dibuk“.

Unul din evenimentele stagiunii teatrale new-york-eze este reprezentarea baletului „Dibuk“ de Leonard Bernstein și Jerome Robbins. Libretul e o prelucrare a celebrei piese a lui Ansky, intrată de mult în repertoriul permanent al teatrului idiș.

Presa americană, printre care prestigioasa revistă „Time“, a relevat, în cronicile publicate, atmosfera stranie a acestei piese, în care dragostea, dragostea mai puternică decît moartea, leagă două suflete tinere. Personajul Lea este interpretat cu grație și gingășie de dansatoarea Patricia Mac Bride, iar Helgi Tomasson (Hanon) îi dă o replică viguroasă.

Muzica e o alternanță de modernitate, în maniera lui Mahler și Stravinsky, și tradiționalele melodii hasidice, ceea ce sporește atmosfera de insolit, de straniu.

Toate acestea prevestesc un deosebit succes spectacolului montat pe scena lui New York City Ballet. Rămîne de văzut dacă el va egala pe cel obținut la timpul său de ansamblul „Habima“.

Reglementarea muncii în Tora

(urmare din pag. I-a)

a contractului din partea stăpînului. Dacă contractul era anulat fără motiv plauzibil, lucrătorul avea dreptul la salariul complet, pînă la expirarea termenului prevăzut, în afara cazului că anularea se datora unor accidente inevitabile sau unor calamități.

În cazul rezilierii contractului și chiar și după expirarea termenului prevăzut, stăpînul era obligat să plătească angajatului o compensație, *ha anakah*. Această măsură a început să fie aplicată în perioada post-talmudică și ulterior a căpătat putere de lege prin hotărîrile tribunalelor rabinice.

În cazul că lucrătorul era cel care încălca contractul refuzînd a continua să muncească pînă la termenul prevăzut, stăpînul putea angaja un alt lucrător, scăzînd suma respectivă din salariul stabilit cu primul angajat. Dacă întreruperea putea pricinui stăpînului pagube nerecuperabile, el putea angaja un nou muncitor cu un salariu mai mare, care de asemenea trebuia scăzut din suma cuvenită primului. Angajatul era răspunzător pentru pagubele pe care le cauza stăpînului, fie din neglijență, din necunoașterea muncii pe care trebuia să o presteze sau dintr-un accident, produs în timpul transportării unor bunuri. Înțelepții Talmudului s-au străduit să limiteze răspunderile angajatului și au stabilit ca în cazul unor pagube produse în timpul transportului, slujitorul să fie scutit de plata despăgubirilor în baza unui jurămînt că nu a fost ceva intenționat.

Nazistul și bărbierul

Un mic oraș în Germania anilor '30. Max Schultz și Itzik Finhelstein sînt prieteni din copilărie ; se au aproape ca frații. Înalt, blond, cu ochii albaștri, Itzik este fiul unui bărbier evreu. Max, mic, brun, cu nasul coroiat, fiul ilegitim al unei servitoare catolice în serviciul unor evrei, trăiește cu tatăl vitreg, și el bărbier dar alcoolic și incapabil.

Venirea lui Hitler la putere înseamnă pentru această pereche acrită ora răzbunării. Bărbierul confiscă salonul de coafură al concurentului său. Max, devenit sergent SS, se specializează în ucideri în masă și în lagăre de concentrare. El îi va executa pe prietenul din copilărie și întreaga lui familie. După înfrîngerea armatei germane, Max își însușește identitatea lui Itzik, reușind să ajungă chiar în Israel. Cu timpul se petrece cu el o ciudată metamorfoză. Fostul SS-ist se căește de trecutul său, devenind cu adevărat un om onest, respectabil proprietar al unui salon de coafură.

Aceasta este tema romanului „Bărbierul și nazistul“ de Eduard Hilsenrath, a cărui valoare constă mai ales în descrierea Germaniei pre-neziste și în evocarea halucinantă a Germaniei înfrînte.

RÎUL MOTRU A FOST ZĂGĂZUIT

Pe șantierul complexului hidroenergetic Cerna—Motru—Tismana constructorii au reușit să zăgăzuiască înainte de termen cursul Motrului. Devierea cursului permite începerea lucrărilor de bază la barajul de pe acest rîu, în spatele căruia se va crea un lac de acumulare cu capacitatea de aproape 5 milioane mc de apă.

O PALETĂ BOGATĂ

Beneficiind de un volum sporit de investiții, întreprinderea textilă „Bucegi“ din Pucioasa a obținut realizări importante în privința modernizării și automatizării proceselor de producție. Au fost montate utilaje de mare productivitate, cu ajutorul cărora se realizează o bogată paletă florală de țesături. Prin introducerea în fabricație a materiilor prime noi, a firelor poliesterice și artificiale celulozice, la „Bucegi“ se realizează țesături extralate pentru lenjerie fină din fire sintetice în amestec cu bumbac, cu caracteristici fizico-mecanice superioare, foarte solicitate în țară și străinătate. Datorită calității și varietății lor, țesăturile sînt apreciate și solicitate chiar cu țări cu tradiție în industria textilă, cum sînt : Anglia, Franța, S.U.A., Italia, Turcia, Grecia, Olanda, Canada, Australia, Danemarca etc.

UN NOU COMPLEX DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ

În cartierul Berceni și-a deschis porțile un modern complex de asistență medicală și socială, menit să asigure rezolvarea în bune condițiuni a unor probleme deosebit de importante în domeniul ocrotirii sociale și al sănătății populației municipiului București.

Noua instituție sanitară cuprinde două compartimente distincte : un spital cu 410 locuri și un cămin-spital cu 400 locuri. Atît în spitalul propriu-zis, cît și în căminul-spital vor fi internați pacienți cărora, după ce li s-a acordat asistență de specialitate pentru depășirea fazei acute la alte clinici și spitale bucureștene, pentru o restabilire completă, li se recomandă o îngrijire medicală de specialitate de mai lungă durată.

RĂȘINI SINTETICE

Nomenclatorul Combinatului chimic din orașul Victoria se îmbogățește mereu cu noi produse necesare economiei naționale sau solicitate la export. Astfel, a fost realizat un nou sortiment de rășină sintetică utilizat în industria pielăriei. Acest produs se realizează prin valorificarea deșeurilor de nitroceluloză, care pînă de curînd erau arse. O altă rășină sintetică însușită în fabricație este senoformul, utilizat în industria electrotehnică, în industria de cabluri, în cea de prelucrare a lemnului etc.

MAȘINĂ AUTOMATIZATĂ DE TRICOTAT

La întreprinderea „Metalul roșu“ din Cluj a fost lansată în producție de serie prima mașină românească de tricotat, cu cursă variabilă, cu un sistem de comenzi automatizate.

File de cronică

Murviedro (Sagunto) este un oraș din estul Spaniei, în apropiere de coasta Mediteranei, construit pe ruinele vechiului oraș roman Saguntum. Potrivit legendei, aici s-a găsit o piatră funerară cu următoarea inscripție ebraică: „Adoniram, trezorierul regelui Solomon, venit să colecteze textele, a murit aici". După o altă legendă comandantul militar al regelui Amaziah a murit în acest oraș. Oricum, evreii au trăit aici din timpuri foarte vechi, aflîndu-se încă de pe timpul dominației maure.

După cucerirea orașului de către regele Juan I de Aragon, o familie evreiască cunoscută, Vives, a primit răsplată pentru serviciile aduse. Pe la inceputul secolului al XIII-lea, comunitatea avea 50 de contribuabili. Cartierul evreiesc se afla la vest de teatrul roman, unde se află acum Calle Segovia și Calle Ramos.

In 1321, Juan al II-lea a promis evreilor să-și înconjoare cartierul cu fortificații. Mare parte a veniturilor comunității provenea din taxele pe carne și vin. Argintarii și cizmarii făceau parte dintre meșteșugarii menționați în diferite documente ca fiind impozabili; argintarii evrei erau celebri pentru priceperea lor. Cel mai renumit dintre ei a fost Vidal Astori, care, între anii 1467—1470 a lucrat pentru viitorul rege Ferdinand Catolicul. Dintr-o hotărîre a lui rabi Isaac ben Șeșet reiese că acesta a permis meseriașilor din Morvierdo să lucreze în zilele de semisărbătoare (Hol-hamoed). In anul 1328, comunitatea a obținut teren pentru un nou cimitir, din care au rămas pînă azi numeroase pietre funerare.

In timpul represiunilor din anul 1391, evreii sau refugiat în fortăreața orașului. După masacrele care s-au petrecut în alte orașe ale Spaniei, comunitatea din Murviedro a devenit cea mai importantă din tot regatul Aragonului.

In secolul al XV-lea, cartierul evreiesc cuprindea 250 de case și peste 600 de locuitori. In 1402, regina Dona Maria, a permis comunității să înființeze cîteva societăți care să asigure necesitățile obștei: Bikur Holim, care se îngrijea de bolnavi, o asociație Sacra, Talmud Tora ș.a.

In anul 1474, conducerea comunității s-a plîns autorităților că unii nobili interzic vasalilor lor să facă comerț cu evreii din Murviedro.

Evreii din Murviedro au încurajat pe frații lor conversos să se întoarcă la iudaism. In martie 1492, după promulgarea decretului de expulzare, un evreu din acest oraș, cu numele Gerica a încheiat o înțelegere cu negutătorii din Valencia să-i ajute la transportarea a 300 de coreligionari de la Murviedro la Oran, în Africa de Nord. Altă înțelegere privea transportarea unor evrei de la Murviedro la Neapole.

INTERES PENTRU LITERATURA EVREIASCĂ

După cum relatează revista „Presse nouvelle hebdo" din Paris, lucrările cu teme evreiești se bucură de aprecierea publicului din Ungaria. Printre cărțile cele mai cerute în ultimul timp sînt „Cele șapte zile ale lui Abraham Bogatir" de Gyorgy Kardos și „Herzog" de Saul Bellow. De asemenea, piesele dramaturgului american Arthur Miller se bucură de succes atît la Budapesta cît și în teatrele de provincie, iar „Violonistul pe acoperiș", muzical adaptat după Șalom Alehem, se prezintă de mai multe luni în fața unor săli pline.

meridiane

Sinagogi din secolul al XV-lea

Praga și Miltenberg (Bavaria de sud) au fost multă vreme considerate singurele orașe europene cu sinagogi din Evul Mediu.

Recente cercetări arheologice au scos la lumină două sinagogi medievale în stil gotic în Ungaria: una la Budapesta și cealaltă la Sopron, localitate situată aproape de frontiera austriacă.

Examinînd un vechi imobil situat la nr. 11 al străzii Uj (strada nouă) din Sopron, cunoscută în trecut ca „strada evreilor", specialiștii ai întreprinderii de lucrări urbanistice au depistat componente datînd din Evul Mediu. La etajul clădirii au fost descoperite trei ferestre ogivale zidite de multă vreme. Cercetarea parterului a permis descoperirea unei ambarazuri din Evul Mediu. Cu toate că bolta încăperii principale de la etaj era construită în stil gotic specialiștii nu au tras încă vreo concluzie cu privire la descoperirea unei vechi sinagogi, cu atît mai mult cu cît tradiția situa edificiul destinat odinioară cultului mozaic în alt loc al amintitei străzi.

Scurt timp după aceea, un grup de arheologi reluau studiul imobilului de pe strada Uj nr. 11. Ei au constatat că împărțirea camerelor de locuit din aripa ce dă spre curte era de dată relativ recentă și că la origine exista acolo o singură sală spațioasă a cărei înălțime era egală cu cea a edificiului. Examenul peretelui interior din partea de răsărit a acestei săli cu boltă în stil gotic, avea să releve nișa care servea odinioară adăpostirii Chivotului legii. Pe o piatră sculptată, deasupra nișei, au fost descoperite urmele unei inscripții: „Cunoaște pe cel în fața căruia te afli". După cum se știe, acest memento apare frecvent în frontispiciile sinagogilor. În dreapta nișei a fost descoperit un mic dulap înconjurat de lintouri de piatră, care servea, fără îndoială, adăpostirii obiectelor de cult. S-a regăsit, totodată, un fragment de coloană sculptată pe care se sprijinea baldachinul de deasupra pupitrului Torei. La dreapta și la stînga nișei, în partea superioară, au fost scoase la iveală ferestre ogivale conservate în foarte bună stare. Peretele din sud și cel din vest al încăperii aveau cîte două ferestre ogivale.

Studierea arheologică a putut stabili că această sinagogă a fost construită în jurul anului 1350 și că partea superioară a ferestrelor a fost modificată un secol mai tîrziu. Puțin timp după inaugurarea templului, o baie rituală a fost construită într-una din extremitățile aceleiași străzi.

Succesul înregistrat i-a îndemnat pe cercetători să întreprindă investigații de arhivă care au relevat că sinagoga în cauză a fost citată, pentru prima oară, într-un document datînd din anul 1440. Un plan cadastral datînd din 1379, descoperit ulterior, ac onfirmat amplasamentul sinagogii și al băii rituale.

Împrejurările descoperirii sinagogii medievale din Buda sînt de asemenea interesante.

În primăvara anului 1967, Inspectoratul monumentelor de artă din Budapesta a dispus efectuarea unor lucrări de renovare la un vechi imobil de la numărul 26 al străzii Tancsics, situat în cartierul istoric al castelului din Buda. După curățirea plafonului pridvorului s-au descoperit rămășițele a două fresce și cîteva caractere ebraice. Venit la fața locului pentru a examina inscripțiile, profesorul Schreiber a constatat că una dintre picturi reprezenta un arc răsturnat, cu o frază reprodusă din rugăciunea lui Hannah: „Arcul eroilor este sfărîmat și cei care au căzut își regăsesc forțele". În cealaltă pictură a fost reconstituit un Magen David avînd inscrustat textul unei binecuvîntări ebraice: „Domnul să te binecuvînteze și să te păzească". Forma caracterelor a permis savantului să situeze data inscripțiilor în secolul al XVII-lea. A putut fi ulterior stabilit faptul că era vorba de cea mai mică dintre cele două sinagogi din Buda menționate de celebrul călător și geograf turc Evlija Celebi care a vizitat orașul în 1663.

Sala gotică, cu doi piloni splendid ornați, care a fost odinioară încăperea principală a templului, este împodobită cu inscripții ebraice restaurate. Ea se numără printre cele mai frumoase lăcașuri de cult evreiesc în stil gotic.

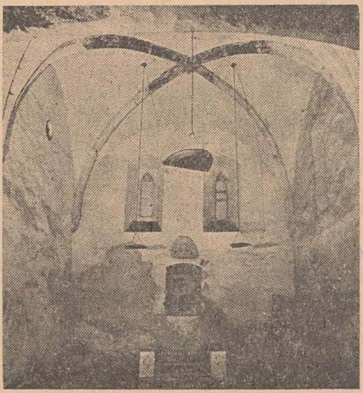

Interiorul sinagogii din Sopron după restaurare

Cel de-al XXII-lea Congres biblic

La Ierusalim a avut loc cel de al XXII-lea congres al Bibliei. Eminenți exegeți și erudiți au abordat, în referate și comunicări, fiecare din unghiul de vedere al specialității sale, aceste scrieri sacre. Savante expuneri asupra fondului de idei au alternat cu erudite studii consacrate laturilor, să le spunem formale, ale acestei cărți. Așa, profesorul Iehuda Feliks a atins probleme de botanică, referindu-se la pasajul: „Un copac, de pildă, tot are nădejde, căci dacă-l tai, el crește din nou și vlăstarii nu-i vor lipsi" (Iov. 14, 7—10). Geografii Menașe Harel și Zeev Wilnai au tratat problema localizării narațiunii lui Iov. Elkana Bilik s-a referit la probleme de zoologie, analizînd cele patru creaturi „mici și înțelepte" din Cartea Proverbelor (30, 24—28) furnica, iepurele, lăcusta și păianjenul. Alte comunicări au tratat probleme de lingvistică, de Masora etc.

În ce privește comentatorii, a fost studiat Iosif Kimhi cît și alții, moderni.

De un interes deosebit a fost conferința profesorului André Neher despre Iov în literatura modernă evreiască și neevreiască.

Congresul a dovedit că Biblia rămîne pentru credinciosul evreu o sursă inepuizabilă de reflexie.

În sudul Italiei

Cronica lui Iossippon (din secolul al X-lea) afirmă că Titus, după distrugerea statului iudeu, a dispus ca o parte din prizonierii de război aduși din Iudeea să fie trimiși la Otranto, roaș din sudul Italiei. Pietre funerare datînd din secolul al III-lea confirmă că în acea perioadă au trăit și murit aici o seamă seamă de evrei.

În Evul Mediu, Otranto a fost unul dintre centrele evreiești prospere din sudul Italiei. Cînd Beniamin de Tudela a vizitat orașul Otranto, în anul 1159, a găsit acolo vreo 500 de evrei. Pe atunci Otranto era considerat unul dintre cele mai importante centre rabinice din Europa. În *Sefer ha-Yașar*, eruditul Iacob Tamm (secolul al XII-lea) citează o veche zicătoare care parafrazează pe Ieșaiahu (2, 3): „De la Bari va porni legea și cuvintele Domnului de la Otranto".

Cînd în 1481 turcii asediară orașul, evreii au contribuit cu 3 000 ducați pentru apărarea lui. În 1510, după promulgarea decretului de expulzare a evreilor din regatul Neapolelui, aceștia au părăsit orașul Otranto, mulți dintre ei stabilindu-se la Salonic, unde și-au construit o sinagogă a lor.

Literatura holocaustului

(urmare din pag. I-a)

Istorisirea unei salvări neobișnuite e povestită de Alecsander Donat în „Regatul holocaustului". Neobișnuită, fiindcă o întreagă familie — soț, soție și copil — scapă cu viață. Cartea are în primul rînd o valoare documentară. Înainte de război Donat fusese jurnalist de frunte la un ziar varșovian, așa încît cartea sa reflectă maturitatea de gîndire și finețea de observație ale unui ziarist încercat. Relatarea e însoțită de două documente valoroase: descrierea acelorași evenimente făcută de către soția și copilul autorului.

Una din descrierile cele mai revelatoare ale holocaustului e cuprinsă în cartea lui David Rousset „Celălalt regat", care înfățișează universul concentraționar din lagărele Buchenwald, Helmstedt, Neuengamme și Woebbelin. Autorul pune în lumină diferitele moduri de a privi moartea și supraviețuirea.

O viziune inedită a lagărelor de concentrare e oferită de cartea lui Primo Levi „Mai e acesta un om?", de curînd apărută și în traducere românească. Capitolul despre Dante intitulat „Cîntecul lui Ulysses" este dovada posibilităților umane de a transcede prin artă agonia fizică și degradarea spirituală. În relatarea intrării în lumea concentraționară e descris modul nazist de distrugere a omului: „Nimic nu ne mai aparține: ne-au luat hainele, pantofii, chiar și părul... Ne vor lua în curînd și numele... Nimic nu ne va mai rămîne". Dar într-o zi, pe cînd eroul anonim Haftling (prizonier) se învîrte prin bucătărie și se pregătește să ducă împreună cu alt deținut rația de supă a Kommando-ului lor, e cuprins deodată de nevoia imperioasă de a recita versuri din Dante, demult îngropate în memoria sa. Știe că a doua zi el — sau tovarășii săi — vor fi morți, deci trebuie să se grăbească să transmită mesajul care poate revela destinul lor crud. Acesta e momentul în care Haftling nr. 174517 începe să-și redescopere umanitatea și să combată puterile întunericului și absurdul existenței sale.

Cărțile lui Rousset și Levi sînt mărturii ale modului în care elemente ale tradiției spirituale europene sînt integrate și complet deformate în perspectiva universului concentraționar. „Recviemul de la Terezin" de Josef Bor este o altă mărturie a rolului artei ca mijloc de luptă contra realităților holocaustului, ce desfid înseși esența umană. Povestea se bazează pe un fapt real — reprezentarea recviemului lui Verdi în lagărul de la Theresienstadt, în prezența lui Eichmann și a călăilor săi. Totul e văzut prisma dirijorului concertului, pentru care recviemul devine o ilustrare a distrugerii sufletești a deținuților. Drama e intensificată de faptul că în timpul execuției, treptat, treptat, parte din muzicieni sînt trimiși în camerele de gazare.

CARNET

MIRON

Orașul copilăriei nu era populat numai de meșteșugari de tot felul, de neguțători mărunți, mai mult fără decît cu mușterii, de cărăuși și hamali lați în spate, cu palme cît lopata, ce-și agoniseau în sensul cel mai strict în sudoarea frunții pîinea cea de fiecare zi... Alături sau mai bine spus împreună cu această umanitate gregară, în orașul copilăriei se aflau și existențe de excepție. Erau talmudiștii, despre care se vorbea cu respect și venerație, ca și cum fiecare dintre ei ar fi fost un mare preot. Era hahamul cel tînăr, care învățase singur, după o metodă sui-generis, mai întîi franceza, apoi germana, apoi engleza ; memorînd de fiecare dată dicționarul limbii respective... Era Eli, intendentul cimitirului, care ducînd de ani și decenii o existență retrasă de agitația tîrgului, retranșat ca într-o cetate după zidurile lăcașului de veci, cufundat în studiul foliantelor talmudului și în permanentă vecinătate cu morții, dobîndise o judecată mai tăioasă ca briciul... Și erau încă doi-trei cărturari, printre care Miron, peste care fîlfîise în mod cert aripa geniului.

Mi-ar trebui o peniță mai subțire spre a-l descrie. Nu, nu era nici prea înalt, nici semeț, vorbea puțin și cu glas scăzut ; la drept vorbind nu trecuse încă pragul adolescenței, cu toate aceasta era destul să se arate spre a impune atenție și respect. Impunea prin cultura sa solidă, prin mintea sa vie, sub veșnică tensiune, ce-i făcuse faima de cărturar de seamă. Trăia în lumea cărților, se născuse pentru carte așa precum pasărea pentru zbor. Era lumea lui, tărîmul său de vis și lumină, pe care-l parcurgea grăbit, mistuit nu numai de o nepotolită foame și sete de a-l cunoaște, ci și de presentimentul că nu are multă vreme la dispoziție. Sănătatea lui precară, din an în an mai precară, îl îndemna să se grăbească. Biografia lui era bibliografia cărților pe care le citea, cronologia limbilor pe care și le însușea (la 12—13 ani franceza, la 15 germana și engleza, apoi ebraica, greaca și latina, apoi italiana și spaniola...), biografia lui erau ideile pe care le-a gîndit ; prietenii săi, marii filozofi pe care-i frecventa, de la Platon, Aristotel, Maimonide pînă la Freud și Bergson...

Întins pe șezlong, în ceardacul căsuței părintești de la marginea orașului, era un ciudat navigator solitar ce întreprindea lungi călătorii pe oceanul fără de sfîrșit al culturii. În jurul lui oamenii se frămîntau, alergau mînați de necazurile mărunte ale traiului de fiecare zi, dar el nu avea ochi pentru toate acestea... Nu, nu-și disprețuia semenii, de fapt îi iubea cu o iubire abstractă, intelectuală, dar pur și simplu privirea sa, ațintită departe, luneca fără să vadă micile detalii ale cotidianului. Părea sortit să rămînă mereu navigator solitar pe oceanul nesfîrșit al culturii.

Dar nu a fost așa. Cînd asupra tîrgului s-a abătut uraganul războiului și prigoanei a trebuit și el, Miron, să-și întrerupă călătoria sa abstractă. Nu știu în care port al spiritului se afla cînd l-a ajuns brațul dur al fascismului, înșfăcîndu-l și zvîrlindu-l mai întîi „ostatec", apoi într-un detașament de muncă obligatorie. În zadar au încercat medicii și alți oameni de inimă să-l salveze, arătînd că acest tînăr cu plămînii subminați de ftizie și suferind pe de-asupra de diabet nu va rezista mai mult decît cîteva săptămîni condițiilor lagărului.

Și Miron s-a supus cu demnă resemnare destinului său, găsind la amicii săi spirituali, filozofii stoici, resursele morale care să înlocuiască pe cele fizice, ce-i lipseau. A plecat ducînd cu sine cîteva cărți esențiale, printre care Biblia. A rămas cu ele, printre ele, chiar și în acel univers halucinant de violență și brutalitate. Mi-a fost dat să-l văd într-un rînd acolo și pînă azi nu mă pot elibera de sentimentul că prin el i-am văzut pe preoții tineri ai templului din Ierusalim, despre care Iosephus Flavius ne spune că au continuat să oficieze chiar și atunci cînd sfîntul lăcaș fusese cuprins din toate părțile de flăcări...

Chiar și aici, în acest univers depreciat, în care se părea că doar violența contează, el, cărturarul mai dezarmat decît toți, greu atins de boală, ce se agrava cu fiecare zi, chiar și aici Miron impunea. Ceilalți erau bătuți, umiliți, batjocoriți în fiecare zi și de mai multe ori pe zi ; în fața lui, însă, chiar și cei mai brutali gardieni ezitau să-și dea drumul. Pe el nu-l băteau.

...Ba da, într-un rînd l-au bătut și pe el. Cel mai sadic dintre comandanți l-a surprins cu cartea în mînă. Turbat de furie s-a năpustit asupra lui cu cravașa și cu pumnii. Nu i-a trebuit, se înțelege, cine știe ce forță spre a învinge pe acest adolescent famelic. De la primele lovituri l-a doborît la pămînt. A continuat să-l lovească cu vîrful cizmei, scos din minți acum de tăcerea victimei. În fața întregului detașament, care amuțise de oroare, ca în fața unui oribil sacrilegiu.

Nu aș putea să afirm dacă acest act de brutalitate i-a precipitat sfîrșitul, sau pur și simplu boala, implacabilă, și-a urmat cursul pînă la deznodămîntul fatal. Știu doar că moartea acestui cărturar de 23 de ani, în primăvara din urmă a războiului, a fost resimțită ca o tragedie personală de către fiecare locuitor al tîrgului. Și asta într-o vreme cînd drama, tragedia, deveniseră dimensiunile comune ale vieții. Întreg orașul, cu mic cu mare, l-a însoțit pe ultimul drum și l-a plîns ca pe un fecior multiubit. Deși pe atunci tîrgul nu avea tradiția florilor, mormîntul său a fost acoperit de coroane și jerbe.

Aici ar fi să se termine povestea vieții lui Miron, adolescentul-înțelept plecat la 23 de ani din tîrgul copilăriei. Și totuși ea nu se oprește aici. Căci pentru maică-sa el nu a murit, ea pur și simplu nu a putut realiza ideea neființei unicului ei fiu. Ani și decenii a continuat să mențină vie amintirea sa, citindu-i hîrtiile, sortîndu-i manuscrisele, punînd la îndemîna redacțiilor versurile postume. Era ca și cum viața ce-i insuflase și care se stinsese în trupul minat de ftizie revenise, flacără pură, călind spiritul acestei femei. Și astfel, prin mijlocirea ei, versurile pe care le-a scris, ideile pe care le-a gîndit, sintezele la care a ajuns au continuat și continuă să trăiască. Teatrul evreiesc de stat i-a consacrat o seară, o mare revistă literară i-a publicat o parte din textele filozofice, una din marile edituri a reținut un manuscris spre publicare.

În cimitirul tîrgului copilăriei Miron își doarme somnul veșnic. Nu de mult a ajuns și mama lui la limanul ultim. Nu știu cine le pune și azi cîte o floare pe mormînt, în schimb știu că amintirea lor continuă să lumineze inimile și mințile noastre.

VICTOR RUSU

ACUM 90 DE ANI

COTIDIANUL „L'Indépendence Roumaine" din București, cu data 5 iulie, publică o dare de seamă de la examenele de sfîrșit de an la Conservator. Reproducem unele pasaje, în traducere :

„Domnișoara Lisa Littmann este prima-dona, privighetoarea Conservatorului. A studiat sub conducerea doamnei Ninitza Urechia, profesoară la clasa de femei și a d-lui Stephanescu care a pregătit-o pentru examen. D-ra Littmann are o voce de soprană, amplă, flexibilă, grațioasă. A cîntat cu mult succes marea arie a Luciei, Caro Nonne din Rigoletto... Publicul a făcut o adevărată ovație acestei încîntătoare și inteligente eleve.

...Marele succes al examenului a fost quator-ul din Rigoletto, executat de d-ra Littmann (Gilda), d-ra Marieta Ionașcu (Maddalena), d. Rosianu (ducele de Mantua) și d. Theodorescu (Rigoletto).

...D-ra Littman urmează să plece la Paris spre a-și desăvîrși studiile".

● *ZIARUL „Românul" publică o dare de seamă despre examenul de muzică la Azilul Elena Doamna din București, arătînd* „succesul ce au avut elevele la canto, datorită profesorului lor, cunoscutul compozitor muzical Mauriciu Cohen", „ale cărui compozițiuni românești au fost de atîtea ori lăudate de ziarele pariziene". „Competența muzicală a d-lui Cohen — laureat al Conservatorului de muzică din Paris — e cunoscută de toți și mai ales de lectorii noștri care au putut aprecia în „Românul", cronicele sale muzicale".

● *DOMNUL Berl Marcus s-a oferit să dea în fiecare lună jumătate vadră de gaz, pentru Azilul Elisabetheu din București. Promisiunea a și început a se realiza.*

● *ÎN SESIUNEA aceasta au luat bacalaureatul în științe și litere, în București, și tinerii Flax Calman, Flesch Lazăr, Fains Leopold, Nissescu Mauriciu.*

● *GAZETA „Univers Israélite" din 1 iulie scrie :* „Amicul și colaboratorul nostru I. Blumenthal din Iași, licențiat în drept de la facultatea din Paris, publică în „Presse" un studiu plin de interes și de toată actualitatea, asupra constituțiilor din diverse state".

● *CITIM în ziarul „Bukarester Tageblatt" :* „Un editor zelos e d-nul S. Samitca din Craiova. El și-a propus acum frumosul scop de a edita o bibliotecă națională constînd din broșuri ieftine (25 bani). Sîntem convinși că această întreprindere patriotică, unde au ieșit pînă acum un însemnat număr de scrieri românești, va avea succes".

● *„FRATERNITATEA" publică o corespondență despre viața evreiască la Brăila. Aflăm că școala isarelito-română locală, de sub conducerea d-lui I. Col și cu un număr de peste 200 de elevi,* „se susține din resursa principală : balul".

Din stăruința profesorului de religie, Cahane, urmează să se introducă învățarea Bibliei în limba română.

● *DIN GALAȚI se depeșează că loteria autorizată de guvern, în vederea construirii unui templu modern, a adus un venit neto de 19 000 lei, astfel că lucrările înaintează în ritm rapid.* „Va fi o clădire monumentală, cea mai impozantă din orașul de jos, datorită stăruinței de fier și zelului cerbicios a onor. d. R. Flasch", cu sprijinul „de toată lauda" a domnilor I. B. Brociner și I. Pineles".

● *ȘI ALȚII au avut ideea să recurgă la loterie : societatea „Zion" din Giurgiu, care dorește să cumpere localul în care funcționează școala israelito-română din oraș, în prezent închiriat. Pentru a aduna suma necesară,* „a aranjat o loterie cu prețul de 10 lei numărul, oferind drept cîștig principal un premiu de 3 000 lei în numerar, plus onoarea ca școala să poarte numele său".

● *LA BRĂILA a luat ființă, din strădania d-lui Daniel Gropper, o Societate pentru distribuire de pîine, carne și supă la cei lipsiți de mijloace.*

● *A APĂRUT a doua ediție „revăzută și adausă" a cărții* Moisi Mendelsohn, *viața și activitatea sa, de Lazăr Schein (L. Șăineanu).*

● *LA PIATRA NEAMȚ ființează Societatea junimei israelite „Ajutorul", al cărei scop este* „de a ajuta moralmente pe acei care din nenorocire au rămas inculți". *Societatea a deschis o Școală de adulți.*

● *ZIARUL „LUPTA" (director G. Panu) din Iași, publică în nr. 2, anul I :*

„D-ra Ernestina Zuhr, devotindu-se carierei de dantistă și absolvind studiile în Viena, la dr. Budaker s-a stabilit în acest oraș, în strada Golia (casele M-me Filipescu). D-sa este cea dintîi de sexul său, care a întreprins profesiunea acestei arte".

● „APĂRĂTORUL" anunță ieșirea de sub tipar a poeziilor d-lui Mauriciu Weschsler.

„Rugăm pe cititorii noștri a încuraja întreprinderea acestui tînăr, grăbindu-se cu abonamente, la redacțiunea noastră".

● *TOT ÎN „Apărătorul" sînt reproduse din ziare franceze o serie de aprecieri despre concertele date în Franța de un artist originar din România.*

„Săptămîna aceasta Parisul a ascultat cu lăcomie armonia cea mai pură, cea mai frumoasă. E vorba de Rubinstein-Moldoveanul, cum îi zicea alaltăieri Jouvin de la „Figaro", deoarece artistul arătase lui Claymoor că „e născut pe confinele Moldovei". Joia trecută, după ce a dat cîteva concerte în sălile Herz și Erard, „în saloanele principesei Brîncoveanu a cîntat o Oltenească și o Bătută, de a entuziasmat Academia franceză, pe domnii Legouvé și de Presseuse".

„Sublimă perfecțiune în artă, o inimă care vibrează... Cu cît foc ascultau auditorii, cu cîtă energie își manifestă admirațiunea !"

DECESE

În perioada 24 iunie — 10 iulie 1974, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost inhumați :

Faibiș Moise (82), str. Carol Davila 26 ; Litman Șmil Strul (78), Popa Farcaș 10 ; Wexler Fani (95), Bd. Republicii 51 ; Fain Jeaneta (68), Calea Victoriei 128 ; Șmilovici Ruhla (90), Calea Călărași 51 ; Wexler Iosef (90), Lucrețiu Pătrășcanu 3 ; Segal Sofia (87), Edgar Quinet 3 ; Abramovici Sura (88), Bd. Republicii 33 ; Davidsohn Sami (60), Maximilian Poper 21 ; Merdler Iacob (77), Bîrsei 8 ; Schwertberg David (78) Ion Șulea 77 ; Basea Ghizela (81), Bd. Dinicu Golescu 28 ; Herman Roza (72) Lizeanu 12 ; Ghips Simha (69), Stupinei 23 ; Lipovici Isidor (92) Dionisie Lupu 51 ; Kaufman Beti (66), Avrig 63 ; Bercovici Isaac (74), Papazoglu 76.

Oaspeţii noştri

Philip Morris Klutznick, eminent conducător al colectivităţii evreieşti din S.U.A.

La invitaţia Eminenţei Sale d. Şef rabin şi a d-nei dr. Rosen, un oaspete de vază vizitează în aceste zile obştea noastră : d. Philip Morris Klutznick, eminent conducător al marii comunităţi evreieşti din S.U.A. Domnia-sa este însoţit de d-na Klutznick, fruntaşă a mişcării feminine evreieşti.

D. Philip M. Klutznick s-a născut în anul 1907, în Kansas City, statul Missouri. După terminarea studiilor, şi-a început activitatea în domeniul construcţiilor de locuinţe. Iniţiativa, energia, spiritul de perfect organizator de care dă dovadă dar mai cu seamă rezultatele spectaculare pe care le obţine îl impun ca un expert de primă mînă în această ramură atît de importantă. Succesele pe care le înregistrează în sectorul construcţiei de locuinţe îl determină pe preşedintele Roosevelt să-l numească în comisia federală de construcţii. Această funcţie d. Klutznick o deţine şi sub administraţia Truman. În acelaşi timp îndeplineşte funcţia de administrator al organizaţiei *National Housing Agency*.

Ca preşedinte al consiliului de conducere a lui *American Community Builders Inc.*, d. Klutznick a construit o comunitate model de 30 000 persoane la Park Forest, o suburbie a oraşului Chicago.

Energia şi competenţa d-lui Klutznick sînt unanim recunoscute, determinînd solicitarea d-sale şi de către alte mari companii. D-sa este preşedinte al consiliului de conducere al unor mari corporaţii bancare, de asigurări şi totodată asociat principal al marilor Întreprinderi Klutznick.

Acestui impresionant palmares de afaceri i se adaugă o cu totul remarcabilă activitate în domeniul public. Pe lîngă funcţiile arătate mai sus, adăugăm că, în 1957, a fost numit de către preşedintele Eisenhower în delegaţia S.U.A. la ONU, iar între anii 1961—63 a reprezentat ţara sa în Consiliul economic şi social al ONU.

Pe drept cuvînt, obştea evreiască din S.U.A. se mîndreşte cu acest fiu distins, deopotrivă cetăţean mult stimat al ţării şi membru activ al obştei sale. Timp de mai mulţi ani d. Philip M. Klutznick a deţinut funcţia de preşedinte al marii şi prestigioasei organizaţii Bnei Brith şi pe aceea de director general al lui United Jewish Appeal. Totodată e preşedintele asociaţiei prietenilor din America al Universităţii ebraice şi vicepreşedintele lui Jewish Welfare Board. Remarcabilă este contribuţia d-sale în cadrul efortului de dezvoltare a oraşelor din Israel. Între altele, d-sa este unul dintre fondatorii portului modern Aşdod.

Om de afaceri de primă mînă, personalitate proeminentă a vieţii publice, d. Philip M. Klutznick este totodată un om de idei, animat de spirit umanist şi concepţii generoase. În nenumărate rînduri d-sa a luat atitudine publică împotriva genocidului, pentru respectarea drepturilor umane şi civile ale tuturor oamenilor, indiferent de rasă, naţionalitate sau credinţă religioasă.

În acelaşi spirit s-a manifestat şi în viaţa evreiască. Ideile sale cu privire la configuraţia vieţii evreieşti contemporane le-a înfăţişat în lucrarea sa *No easy answers* („Nu e uşor de răspuns“) în care pledează pentru unitatea în diversitate, pentru o comunitate evreiască deschisă tendinţelor şi curentelor înnoitoare şi totodată fidelă valorilor iudaice permanente. Membru al lui Governing Council al Congresului Mondial Evreiesc, el este unul din fruntaşii de vază ai acestei organizaţii. În marile probleme ale actualităţii evreieşti, cuvîntul d-sale prestigios are o pondere deosebită.

Obştea evreiască din Republica Socialistă România este fericită a primi vizita unui atît de distins oaspete. Adresîndu-i d-sale şi distinsei doamne Klutznick tradiţionala urare *Baruhim habaim!* sîntem siguri că această vizită va contribui la mai buna cunoaştere a realităţilor din obştea noastră, la întărirea legăturilor dintre comunităţile noastre.

„MELODIILE EBRAICE“ ALE LUI BYRON

Anul acesta se împlinesc 150 de ani de cînd poetul englez Byron a murit de malarie pe cîmpul de luptă de la Missolonghi (Grecia) unde venise pentru a participa la lupta de eliberare a Greciei de sub dominaţia turcă. Cu acest prilej, presa evreiască reaminteşte că marele poet romantic nu a rămas indiferent nici faţă de situaţia evreilor din Anglia. Încercarea lor de emancipare eşuase. La începutul secolului al XIX-lea trăiau în Anglia 8 000 de evrei ; după sosirea unor grupuri din Renania şi din Olanda în primele decenii, numărul lor a ajuns la 27 000. Aceştia erau excluşi din viaţa publică şi din anumite profesiuni (bucurîndu-se totuşi de libertate religioasă). În marea lui înţelegere pentru cei năpăstuiţi, Byron a scris „Melodii ebraice“, avînd ca subiect trecutul poporului evreu.

„Melodiile ebraice“ au apărut însoţite de muzică în anul 1814. În 1820 ele au fost traduse în germană de predicatorul Franz Theremin iar în 1884 au apărut în ebraică sub titlul „Zemirot Yisrael“, traduse de J. L. Gordon. Nathan Horowitz le-a tradus în idiş în 1926. Diverşi compozitori, printre care Robert Schumann, Joseph Ioachim, Max Bruch şi Arno Nadel le-au pus pe muzică. Cele mai apreciate din aceste poeme sînt : „Distrugerea lui Senacherib“, „Plîngeţi pentru cei ce au plîns“, „Lamentarea lui Herodus pentru Mariamne“, traduse în germană de către Heinrich Heine.

Vizita d-lui Armand Kaplan

Între 28 iunie—3 iulie a.c. obştea noastră a primit vizita d-lui Armand Kaplan, conducătorul secţiei franceze a Congresului Mondial Evreiesc şi şeful departamentului de relaţii internaţionale a acestei organizaţii.

Oaspetele a asistat la serviciul divin de *Kabalat Şabat* de la Templul coral, fiind salutat cordial în cadrul predicii rostite de Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen. A luat, de asemenea parte la tradiţionala masă de Oneg Şabat, la restaurantul ritual al Federaţiei.

În ziua de 30 iunie a.c. d. Armand Kaplan a fost primit de Eminenţa Sa d. Şef rabin dr. Moses Rosen, în prezenţa celorlalţi conducători ai Federaţiei şi ai Comunităţii evreilor din Bucureşti. Cu acest prilej, oaspetele şi-a exprimat admiraţia pentru realizările obştei evreieşti din România, care se bucură de deplină libertate religioasă.

În timpul şederii la Bucureşti, oaspetele a vizitat mai multe aşezăminte de cult, învăţămînt religios şi asistenţă ale Federaţiei.

Însoţit de Eminenţa Sa d. Şef ramin dr. Moses Rosen, d. Armand Kaplan a fost primit de d. Dumitru Dogaru, preşedintele Departamentului Cultelor.

9 Av, veche gravură

9 Av

Ziua de 9 Av aminteşte de cele mai mari nenorociri ce s-au abătut în decursul timpurilor asupra evreilor. În această zi, în anul 576 înaintea erei noastre, oştile lui Nabucadneţar, regele Babilonului, au distrus templul din Ierusalim. Tot în ziua de 9 Av a fost distrus cel de al doilea, de către legiunile romane comandate de Titus Flavius, în anul 69. Dar cu aceasta, lanţul nenorocirilor pe care această zi le evocă este departe de a ajunge la capăt. Căci tot într-o zi de 9 Av s-a consumat ultimul act al tragediei legate de răscoala împotriva Romei : în anul 135, prin căderea cetăţii Bethar ultima încercare a Iudeii de a-şi scutura lanţurle robiei a fost înnăbuşită în sînge. În sfîrşit istoria ne spune că izgonirea evreilor din Spania, în anul 1492, a avut loc într-o zi de 9 Av.

O întrebare se pune în faţa cercetătorului istoriei şi a cărţilor noastre sfinte: a fost oare această zi predestinată a îngrămădi deasupra capetelor noastre toate nenorocirile ? Talmudul s-a ocupat pe larg de această chestiune. Încercînd să afle răspunsul, înţelepţii noştri ne-au îndemnat să deschidem cartea Numeri. La capitolul 14, versetul 1 citim : „Toată adunarea a ridicat glasul şi a început să strige, iar norodul s-a tînguit în noaptea aceea“. Ce se întîmplase ? Speriat de primele greutăţi, poporul pe care din voinţă divină Moşe îl scosese din ţara robiei se răzvrătise împotriva omului providenţial. Talmudul ne spune că era într-o zi de 9 Av şi Domnul a spus : „Voi plîngeţi acum fără motiv, dar această zi va deveni pentru voi de multe ori o zi de doliu“.

Înseamnă oare că soarta omului este prestabilită şi că nimeni nu se poate sustrage destinului său ? Oare căderea Ierusalimului şi distrugerea templuui nu au avut cauze bine determinate ? Cu alte cuvinte : oare nenorocirile ce s-au abătut asupra noastră nu se datoresc păcatelor noastre ? Înţelepţii nu au pregetat să dea răspuns limpede acestor întrebări.

Istoria arată că Iudeea a căzut pradă Babilonului ca urmare a greşelilor pe care conducătorii le-au săvîrşit. Tidkia, ultimul rege iudeu, era un domnitor slab şi nehotărît, cu totul la cheremul sfetnicilor săi. La îndemnul acestora, el aderă la coaliţia împotriva Babilonului. A fost o hotărîre necugetată, căci era evident că puterea Babilonului precumpăneşte iar coaliţia micilor popoare e măcinată de aversiuni şi contradicţii ce nu vor întîrzia să izbucnească la prima ciocnire. E tocmai ce a înţeles profetul Iermiahu, care nu încetează să strige şi să prezică dezastrul inevitabil. „Aşa vorbeşte Domnul : Iată că vă pun înainte calea vieţii şi calea morţii. Cine va rămîne în cetatea aceasta va muri ucis de sabie, de foamete sau de ciumă“. (21, 7—8). Dar teribilul avertisment nu găseşte ascultare, iar glasul profetului răsună în pustiu. În locul acestuia, găseşte ascultare falsul profet Hanania, care rosteşte cuvinte căldicele, menite să adoarmă atenţia mulţimii.

Şi astfel inevitabilul se întîmplă : oştirile babiloniene pătrund în Iudeea, încercarea ei de rezistenţă este sfărîmată, poporul trecut prin fier şi sabie, iar sanctuarul Domnului nimicit.

Tot aşa şi distrugerea celui de al doilea templu a avut cauze bine determinate. Scrierile sfinte ne spun că credinţa slăbise, moravurile preoţilor şi ale conducătorilor decăzuseră.

„Mai marii cetăţii sînt răzvrătiţi şi părtaşi cu hoţii, toţi iubesc mita şi aleargă după plocoane ; orfanului nu-i fac dreptate şi pricina văduvei nu ajunge pînă la ei“ (Ieşaiahu, 23).

Ziua de 9 Av ne obligă la reflecţii şi dureroase aduceri aminte. Pentru fiecare credincios ea nu este doar o zi de doliu, ci şi de speranţă. Căci nenorocirile ne-au apropiat de înţelegerea poruncilor divine şi nici o clipă nu am pierdut increderea într-un viitor luminos, de pace, adevăr şi dreptate, idealuri simbolizate în tradiţia noastră de Mesia. De Mesia, care potrivit tradiţiei, s-a născut la 9 Av — ziua durerii celei mai mari, dar şi a celei mai mari speranţe.

Operele primului Mare-rabin al Franţei

Ilustrul erudit David Sintzheim a fost primul Mare rabin al Consistoriului central al Franţei, creat de Napoleon I. Opera acestui eminent învăţat şi rabin strălucit, de o mare profunzime, bazată pe o cunoaştere enciclopedică s-a păstrat în manuscris. De curînd, Institutul de cercetări talmudice din Ierusalim a publicat primul volum din operele sale complete, prevăzute a fi publicate în 15 volume.

Pentru a reuni la un loc toate lucrările lui David Sintzheim, institutul a trebuit să depună o vastă muncă de cercetare. În cursul peregrinărilor sale din exil, manuscrisele s-au risipit în diferite ţări şi numai printr-o muncă minuţioasă au putut fi regrupate.

Şef rabinul sefard al Israelului, Ovadia Yossef a semnat, împreună cu alte personalităţi, un apel adresat evreilor din Franţa în care arată că deşi opera Marelui rabin Sintzheim interesează iudaismul în totalitatea sa, este o datorie a evreilor din Franţa de a sprijini publicarea acestei moşteniri spirituale care le aparţine şi care le face cinste.

de vorbă cu...

GERMAINE TILLION

O nouă mărturie despre lagărul morții de la Ravensbrück

În șirul lung de lagăre cu care naziștii împînziseră Europa vremelnic ocupată de ei, cel de la Ravensbrück este în general cunoscut sub numele, atît de binemeritat, de „L'enfer des femmes", pe care i l-au dat deținutele de origine franceză.

Germaine Tillion a trăit aici — dacă se poate spune așa — doi ani din viața sa. Optimistă, încrezătoare din fire, ea nu credea în ceea ce se spunea deja despre lagărele de concentrare, dar la Ravensbrück realitatea i-a apărut în toată brutalitatea sa. Etnolog, specialistă a Africii arabo-berbere, ea creă în august 1940 un grup de rezistență, dar în urma denunțului unui trădător, care se introdusese în această rețea, fu arestată la 13 august 1942.

După ce a stat 14 luni în închisorile Santé și Fresnes, unde învinuită de spionaj, a fost interogată de zeci de ori, fu trimisă la 21 octombrie 1943, la Ravensbrück, pe baza faimosului decret „Nacht und Nebel" (Noapte și ceață).

Aici, formația sa profesională i-a permis să pornească, chiar în timpul detențiunii sale, în căutarea adevărului. Acest rol de observator pe care și l-a atribuit i-a dat probabil tăria să supraviețuiască.

— A demonta mintal, a înțelege o mașinărie, chiar care te zdrobește, a examina cu luciditate și în toate amănuntele o situație, chiar disperată, toate acestea constituie o puternică sursă de tărie sufletească — ne mărturisește d-sa.

— Sinteți una din puținele deținute care ați supraviețuit...

— Dacă am supraviețuit, aceasta o datorez în primul rînd și cu siguranță hazardului, apoi miniei, hotărîrii de a dezvălui crimele săvîrșite în acest lagăr și apoi coaliției prieteniei.

— Și ceasul dezvăluirilor a sosit în sfirșit: e volumul „Ravensbrück", din care, sper, istoricii de miine vor putea extrage informații lucide și obiective. Dar de ce ați publicat-o atit de tirziu? Căci de la terminarea ultimului război mondial au trecut 28 de ani și in acest răstimp nenumărați istorici, memorialiști și scriitori au publicat lucrări atit despre flagelul zvasticii cit și despre lagărele de exterminare și deci și despre Ravensbrück. Ce v-a determinat să scrieți abia acum această lucrare?

— Faptul că multe din lucrările apărute conțin imprecizii sau lipsuri, căci oricită răbdare și timp le-au cerut autorilor lor, ei n-au putut să nu se piardă în hîrțogăria neînchipuit de fastidioasă, din care cele mai importante documente au fost falsificate. În special, în ce privește lagărul Ravensbrück, circulările, listele, corespondențele au dispărut aproape complet.

— Prin ce se deosebește lucrarea dumneavoastră de cele publicate pină acum despre Ravensbrück?

— Prin aceea că ea nu se mărginește doar să prezinte o *mărturie*, scrisă încă din 1945, după note luate în grabă în 1942, ci cuprinde și un *studiu istoric*, a cărui redactare am făcut-o după documente, comparate între ele, ca și după amintirile martorilor aflați în viață și a notelor luate de ei, pe care am avut grijă să le verific cu multă minuțiozitate. Căci nu trebuie să ne închipuim că s-ar putea scrie istoria deportării doar pe baza documentelor.

Dar chiar și aceste documente sînt incomplete, căci naziștii, ori de cîte ori au putut, le-au distrus în mod sistematic.

— In lagărul de la Ravensbrück, procentajul mortalității a fost teribil, el datorindu-se subnutriției, muncii excesive, tratamentului brutal, bolilor, cărora li se adaugă toate tehnicile de exterminare folosite de SS-iști in celelalte lagăre ale morții: impușcarea, otrăvirea prin injecții și gazarea. In ce privește gazarea s-au găsit insă unii care, in ciuda depozițiilor făcute de călăii naziști la procesul Ravensbrück, desfășurat la Hamburg in 1946, cit și a diverselor lucrări apărute in ultima vreme, să pună la indoială existența lor...

— Existența camerelor de gazare este confirmată nu numai de afirmațiile supraviețuitorilor lagărelor de la Auschwitz, Maidanek, Treblinka, Mathausen — ca să nu pomenesc aci decît de cele mai binecunoscute „lagăre ale morții" — dar și de depozițiile asasinilor înșiși. În ce privește Ravensbrück, tovarășele mele de suferință care erau folosite la Revier (așa-zisul spital), în 1943 și 1944 au știut, pe vremea aceea, că toate convoaiele fără întoarcere, denumite de noi „transporturile negre", plecau la Linz, unde se află castelul Hartheim, mărturia lor fiind confirmată de medicul SS Pery Treite. Transporturile n-aveau doar această destinație. Grete Buber-Neumann, care lucra în cadrul secretariatului acestui lagăr și a văzut plecînd pe la mijlocul anului 1942 primul din aceste „transporturi negre", a știut și care e destinația lui: Bernburg. Ultimul din aceste „transporturi fără întoarcere" a plecat din Ravensbrück spre Linz-Hartheim în noiembrie 1944, cu o lună înainte de deschiderea Jugendlager-ului (lagăr pentru tineret), o lună înainte de a începe exterminările chiar la Ravensbrück.

Într-adevăr, în afara nenumăratelor metode de exterminare folosite la Ravensbrück, ca pretutindeni în alte lagăre, camerele de gazare au început să funcționeze începînd din luna decembrie 1944. Procedeul acesta, cum am spus, nu era nou, căci fusese folosit în multe alte lagăre. Singura lui originalitate consta în camuflajul asasinatelor, căci naziștii nu voiau să riște să provoace panica în rîndurile deținutelor, ceea ce ar fi paralizat activitatea lagărului. De aceea, lagărul a fost înzestrat cu un spital: Revier. Firește, comedia n-a durat mult, căci s-a aflat imediat că spitalul n-are nici medicamente, nici încălzire și nici măcar saltele. Toate aceste amănunte le dețin, firește, de la puținele supraviețuitoare.

— Există deci femei care s-au inapoiat din acest Jugendlager, care, de fapt, era o anticameră a morții?

— Da, oricît de necrezut ar părea acest lucru. Astfel, o deținută, care se pricepea să tricoteze foarte bine, începuse nu știu ce tricou sau broderie pentru sinistra Vera Salvequart, care, venită la început în lagăr ca deținută, a devenit, mai tîrziu, un factor activ la aplicarea programului de exterminare aplicat la Ravensbrück. În fiecare seară, Vera îi cerea imperios ca pînă a doua zi lucrul să fie terminat, dar nenorocita născocea în fiecare dimineață o nouă floare sau un nou feston. În cele din urmă, ea a fost transferată la Ravensbrück, fiind încadrată într-o brigadă de muncă.

— Se poate cunoaște procentul de mortalitate?

— La sfîrșitul lunii martie 1945 nu mai existau la Ravensbrück decît 11 000 de femei, așa că mortalitatea aparentă a fost de 10% pe lună.

— In unele lagăre, medici au devenit participanți activi la aplicarea sistemului de exterminare, colaborind din plin cu personalul SS pentru a transforma lagărele intr-un iad viu. Asemenea medici, care au pătat onoarea profesiei lor, au existat și la Ravensbrück, unde ei au practicat diverse operații experimentale asupra deținutelor.

— N-am să vă vorbesc aci nici de dr. Percy Treite care, deși un medic corect și bun tehnician, a practicat sterilizarea sistematică a țigăncilor (printre care se aflau fetițe de 8 ani) și a condus organizarea și selecționarea mai multor „transporturi negre", nici de cei doi asistenți ai lui, Bruno Orendi și Lukas, sau de ceilalți medici ai lagărului, Pflaum, Schvarzhuber, Trommer, Winkelmann, care toți, s-au făcut vinovați de aceleași crime. Am să mă opresc la SS-istul profesor Gebhardt.

El s-a făcut vinovat, printre altele, de „operațiile" practicate, timp de un an, asupra unor fete poloneze care, aduse cu forța la Revier și adormite, s-au trezit cu răni grave la picioare. Unele au murit puțin după aceea, iar cele care au supraviețuit au rămas cu sechele grave. Dintre supraviețuitoarele acestor „operații", cîteva au fost împușcate, în octombrie 1943, cînd convoiul din care făceam și eu parte a fost adus la Ravensbrück.

— Cine era, de fapt, acest chirurg?

— Fost coleg de clasă și prieten intim cu Himmler, el a fost chemat la căpătîiul lui Heydrich, Gauleiter-ul Cehoslovaciei, după atentatul săvîrșit asupra sa în mai 1942. Îngrijirile acordate de Gebhardt nu l-au împiedicat pe Heydrich să moară de septicemie, 15 zile după atentat.

În mai 1943, la Congresul Academiei de medicină militară, la care au participat 350—400 de medici, Gebhardt a expus în mod amănunțit cele 75 de experiențe efectuate de el, denumite „experiențe speciale".

— Cum și-a „justificat" Gebhardt „operațiile" la procesul criminalilor de la Ravensbrück?

— Declarînd că fetele „operate" de el erau, oricum, condamnate la moarte. De altfel, Gebhardt este acela care a cerut comandantului lagărului să execute toate fetele, și aceasta chiar în ultimele zile ale războiului.

Interviu de PAUL B. MARIAN

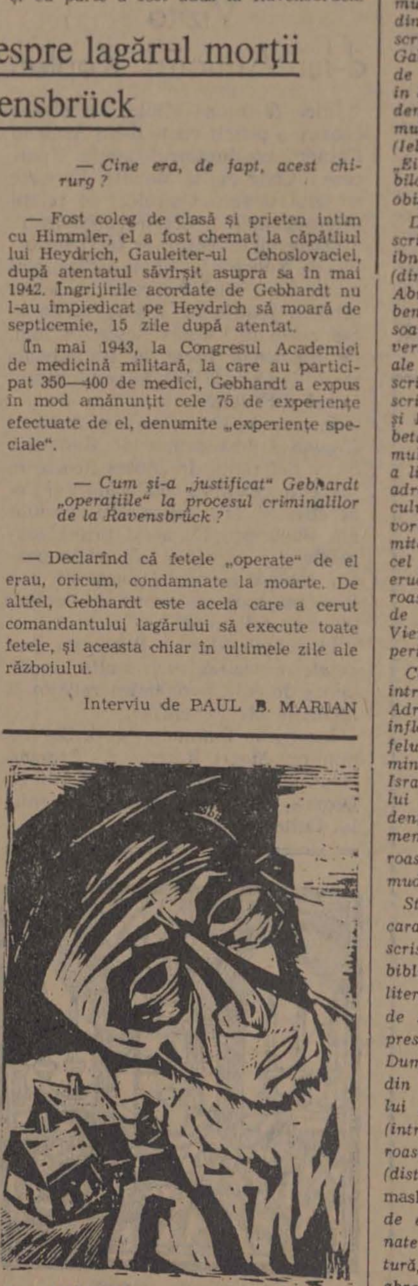

Aurel Mărculescu : Văduva

Scrisori...

Arta de a scrie scrisori era bine-cunoscută in vechea Iudee. Stilul folosit in corespondență reiese din numeroase exemple intilnite in Biblie, ca de pildă scrisoarea regelui David către Ioab, prin care ii recomandă să-l trimită pe Urie Heteul in locurile de luptă expuse (Regii II, cap. 11, 14).

Scrisoarea se numea sefer *(literal „scris", apoi „carte") sau* mihtav; *in cartea Esterei este folosit cuvintul* ketav.

Pentru inceput se folosea formula: „Cind această scrisoare va ajunge la tine...". Conținutul scrisorilor oficiale era repetat oral de către curier, ca dovadă a autenticității lor.

Mai tirziu, sub dominația persană, au fost împrumutate și folosite in corespondență două cuvinte persane: igeret *și* niștevan *cu sensul de edict. Scrisorile in limba aramеică conținind edicte ale lui Nebucadnețar și Darius incep cu salutul:* shelamehon lisge *(Pacea voastră să sporească!). Scrisoarea către Darius, cuprinsă in capitolul V, 7 din Esra, incepe ca salutul* șelama hola *(Pace intru toate / regelui Darius!). Această formulă se află și in Talmud in scrisorile circulare ale patriarhilor Gamaliel I și Simeon ben Gamaliel.*

Cele mai vechi scrisori cunoscute sint cele de la Amarna. Din secolul al V-lea inaintea erei actuale au rămas scrisorile de la Elefantin, scrise in limba arameică. Din perioada elenistică avem scrisoarea cuprinsă in cartea a II-a Macabeilor prin care evreii din Mițraim sint invitați să ia parte la sfințirea templului din Ierusalim și scrisoarea lui Iermiahu impotriva idolatriei, precum și scrisoarea lui Aristeas și a lui Heraclitus, ambele considerate ca apocrife.

In literatura talmudică există de asemenea numeroase scrisori ca aceea a comunității din Ierusalim către comunitatea din Alexandria, in secolul II i.e.n. sau scrisoarea lui Gamaliel I către evreii din Galileea; scrisori de recomandare date de patriarhi unor invățători care plecau in altă țară și scrisori deschise. Corespondența cu conținut halahic incepea cu formula: „Maestrul vostru să ne invețe..." (Ielamdenu) sau cu formula de răspuns: „Ei trimit de acolo..." (din Iudeea in Babilon). In corespondența particulară se obișnuia formula: „De la mine, ...pace...".

Din perioada post-talmudică au rămas scrisori importante ca aceea a lui Hasdai ibn Șaprut către Iosif, regele kazarilor (din anul 953), colecția de scrisori a lui Meir Abulafia și Minhat Kenaot *a lui Aba Mari ben Moses de Lunel; de asemenea scrisoarea lui Profiat Duran către un convertit, scrisorile cu impresii de călătorii ale lui Obadia de Bertinoro, colecția de scrisori a lui Leon Modena precum și scrisorile lui Zevi Askenazi, Moses Hagis și Iacob Emden despre mișcarea lui Sabetai Zwi. Ceea ce caracterizează cele mai multe scrisori existente, parte importantă a literaturii iudaice, este faptul că ele se adresează, chiar dacă nu direct, publicului. In majoritatea cazurilor nu este vorba de scrisori particulare din care primitorul să afle amănunte personale despre cel ce le-a scris, ci de o corespondență erudită pe teme științifice. Există numeroase exemple de acest fel intr-o colecție de scrisori din anul 1619 (tipărită la Viena in anul 1911), tipice pentru acea perioadă.*

Ca formă, corespondența era redactată intr-un stil pompos, mai ales in Orient. Adresa era lungă și avea multe expresii inflorite; adresantului i se spuneau tot felul de lucruri măgulitoare, „mare lumină", „minune a secolului", „stilp al lui Israel", deseori fără legătură cu meritele lui reale. Existau ghiduri de corespondență in ebraică și idiș, scrise de asemenea intr-un stil bombastic, cu numeroase citate din literatura biblică și talmudică.

Stilul scrisorilor ebraice avea anumite caracteristici: anul in care era scrisă scrisoarea era exprimat printr-un verset biblic in care totalul valorii numerice a literelor indica anul respectiv; in partea de sus a scrisorii era un fel de motto prescurtat Bèzrat Hașem *(cu ajutorul lui Dumnezeu); la adresă se adăuga una din expresiile* nero iair *„Fie ca lumina lui să strălucească",* leoreh iamin tovim *(intru mulți ani buni) precum și numeroase titluri onorifice ca* hamuflag *(distinsul),* hamefursam *(ilustrul),* hamaskil *(ințeleptul). Textul era un mozaic de expresii biblice și post-biblice imbinate cu binecuvintări patetice. La semnătură, autorul scrisorii adăuga cu modestie, abrevierea pentru* hakaton *sau* hațair *(umilul, neimportantul).*

Călători celebri

Cel mai cunoscut călător evreu este desigur Beniamin de Tudela, care pornind în anul 1160 din Saragossa, a revenit în orașul natal după 13 ani, în care timp a străbătut sudul Franței, Italia, Grecia, Siria, Iudeea, Mesopotamia, Persia, întorcîndu-se prin India, Yemen, Egipt, Europa răsăriteană, centrală și nordul Franței. Peste tot el și-a notat date amănunțite despre situația economică a localităților vizitate, oamenii acelor țări, obiceiurile lor, dar în primul rînd s-a interesat de situația comunităților evreiești, numărul coreligionarilor, școlile, ocupația lor. Aceste informații sînt considerate de o importanță deosebită pentru istoria evreilor din secolul al XII-lea.

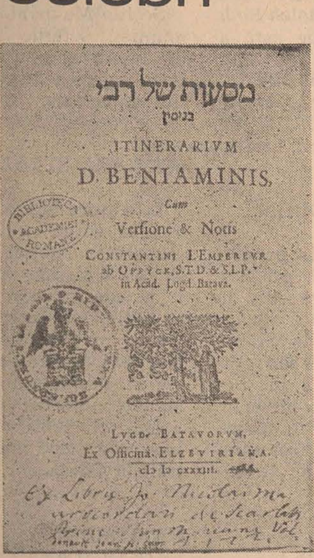

Un exemplar din cartea lui Beniamin de Tudela, din biblioteca personală a prințului Nicolae Mavrocordat. (Biblioteca Academiei).

Un alt călător evreu, care jumătate de secol mai tîrziu a pornit tot din Spania spre răsărit, cam pe același itinerar, a fost poetul ebraic Iehuda al Harizi. În cartea sa *Takemoni* el ne-a transmis observațiile făcute în decursul vizitei sale la comunitățile evreiești din sudul Franței, Egipt, Eretz Israel, Siria și Mesopotamia, aflate atunci într-o situație foarte critică.

În secolul al XVI-lea, alt poet, Zehariah al Dahiri din Yemen, a călătorit prin India, Persia, Babilonia, Turcia, Eretz Israel, Egipt și Etiopia, notîndu-și impresiile în cartea sa *Sefer ha-Musar*.

În anul 1687 a apărut la Amsterdam un studiu *Notisias dos Judeos de Cochin* al lui Moses Pereira de Paiva, un evreu din Amsterdam de origine portugheză, care vizitase India.

Un alt călător originar din Istanbul, a fost Sason Hai, care și-a scris și el impresiile. Din carte nu rezultă rute străbătute, ci doar că a vizitat Olanda, Italia, Etiopia, Tunisia, Maroc, Persia, Afganistan. În 1703 se întorsese la Istanbul, iar în 1709 se afla din nou în călătorie, la Basra. Relatările sale abundă în legende, povestiri folclorice dar conțin și multe fapte exacte la care susține că a fost martor ocular.

Cea mai cunoscută carte de impresii de călătorie din secolul al XVIII-lea este *Magal Tov* de Haim Josef David Azulai, un cunoscut erudit și bibliograf rabinic. El a vizitat de două ori comunitățile evreiești din Europa din însărcinarea comunității evreiești din Hebron. În prima sa călătorie (1753—58) s-a îmbarcat la Alexandria spre Livorno, străbătînd apoi Italia, Tirolul, Germania, Olanda, Anglia, Franța și înapoindu-se pe mare la Smirna, după care a vizitat Eretz Israelul. În cursul celei de a doua călătorii a vizitat Franța, Belgia, Olanda, stabilindu-se în cele din urmă la Livorno. Jurnalul său cuprinde observații pline de perspicacitate privind viața din orașele vizitate.

Un alt călător contemporan cu Azulai a fost Simon von Geldern. Născut la Viena, a studiat la ieșiva din Germania și a avut o viață aventuroasă împărțită între Europa și Orientul Apropiat. Se simțea în largul său în comunități mici evreiești și în cercul intelectualilor și a societății înalte neevreiești. Von Geldern ținea un jurnal de care s-a folosit biograful său Fritz Heymann („Der Chevalier von Geldern"). Geldern a avut un urmaș ilustru: pe Heinrich Heine. Mai tîrziu, în 1896, un anume David Kaufman a publicat extrase din jurnalul său în lucrarea „Aus Heinrich Heines Ahnensaal".

Un călător ale cărui povestiri au cunoscut o mare popularitate a fost Israel Iosef Beniamin (Beniamin II). Acesta era originar din Fălticeni și a visat de mic copil să facă un pelerinaj în Eretz Israel și să caute cele zece triburi pierdute. El a plecat într-o lungă călătorie prin Turcia, Egipt, Eretz Israel, Kurdistan, Siria, Mesopotamia, India, Afganistan și Persia. Curînd după întoarcerea sa în Europa a întreprins o altă călătorie, în nordul Africii. Prima călătorie este descrisă în cartea sa *Cinque années de voyage en Orient* apărută la Paris în 1856. Cartea a mai fost publicată mai tîrziu și în Germania, conținînd și călătoria în Africa, sub titlul *Acht Jahre in Asien und Afrika*. Aceasta din urmă a fost tradusă în engleză, ebraică și ladino. A plecat apoi în America, scriindu-și impresiile sub titlul *„Drei Jahre in Amerika*, carte tradusă și în engleză.

Alt pelegrin celebru a fost Asher halevi. Și acesta a petrecut o parte a vieții sale în Moldova, de unde a plecat apoi prin țările balcanice, Asia Mică, Mesopotamia și India, stabilindu-se în cele din urmă într-o localitate din munții Himalaia. A scris mai multe cărți în limba ebraică, între care o autobiografie. Impresiile sale din Balcani au fost publicate de A. Yaari, în anul 1938, sub titlul *Harpatka otav șel Așer ha-Levi*.

În 1868, orientalistul Joseph Halevy a fost trimis de „Alianța israelită universală" să studieze viața falașilor din Etiopia. Impresiile sale au apărut în 1877, sub titlul *Călătorie în Abisinia*. Tot el a întreprins și un voiaj în Yemen. Haim Habșuș, un evreu yemenit care i-a servit drept ghid, a descris această călătorie. Lucrarea, scrisă parte în ebraică, parte în arabă, a fost publicată în 1939 de către D. S. Goitein, în limba ebraică, sub titlul *Masaot Habșuș*.

Din numeroasele cărți de călătorie apărute în secolul al XX-lea sînt de menționat în mod special *Quer durch Abessinien* de Jacques Faitlovitch, care și-a închinat viața studiului falașilor, evrei negri din Etiopia; *Exotische Juden* de Ezriel Carlebach, cuprinzînd capitole despre descendenții maranilor din Portugalia, populația „Cuetas" din Majorca și „Doenmeh" din Turcia; *Jews in latin America* de Jacob Beller; *Jews in remote corners of the world* (Evrei din colțuri îndepărtate ale lumii) de Ida Cowen, în care sînt descrise comunități evreiești din Pacific și Orientul Îndepărtat.

A.B.

Un document din anul 1811

În arhiva comunității evreilor din Iași am depistat de curînd un act inedit privitor la vînzarea a două locuri, jilțuri, într-o sinagogă „...care acum s-a clădit din nou în Podul Roș". Este vorba de fosta Sinagoga (Mare) din cartierul Podul Roș. După tradiție sinagoga care se numea în vechime a lui Apter rav, ar fi fost zidită prin 1770. Actul de care ne ocupăm arată că e „...zidită acum din nou", deci în preajma datei documentului, Roș Hodeș Elul 5571, care corespunde cu marți 20 august 1811. Cumpărătorul e un anume David, fiul lui Ieșaia din Roman.

Documentul este semnat de ilustrul rabi Avraham Iehoșua Heșil (Hurvit), Apter rav (1746—1825), care a păstorit la Iași cam între 1803—1811. El e autorul lucrărilor „Ohev Israel" și „Torat emet".

La doi ani după alcătuirea actului de proprietate, David găsește cu cale să ceară o reîntărire a actului. Ea se face de către Iosif, „fiul lui Ițhak Hacohen, rabinul Iașului și al provinciei". Nu poate fi vorba de hahambașa, care pe atunci era Avraham, fiul lui Naftali, ci de renumitul „Zvolever rav", care a păstorit la Iași cam între 1808 și 1837, anul decesului. Lucrarea sa „Darkei emuna" a apărut abia în 1857, la Iași, fiind tipărită la H. Goldner.

Publicăm alăturat traducerea documentului, care stabilește data zidirii sinagogii mari din Podul Roș purtînd semnăturile originale ale celor doi rabini, vestiți îndrumători spirituali ai obștii ieșene.

„Acest act de recunoaștere este dat de noi subiscăliții enoriași la mîna d-sale d. David, fiul învățătorului nostru Ieșaia din Roman, cum că îi aparțin următoarele locuri din sinagoga nouă, care acum s-a clădit din nou în Podul Roș și anume locul la peretele de răsărit lîngă chivotul sfînt în partea dreaptă, iar în despărțirea femeilor (locul de) lîngă soția d-lui Moșe, fiul lui Aharon, la stînga de locul doamnei, la peretele de răsărit. Și încă un loc în sinagoga bărbaților, lîngă candelabrul de la nord, pe banca opusă sudului, la capătul băncii spre apus; iar în despărțirea femeilor este capătul băncii din mijlocul sinagogii, opus nordului. Cele de mai sus le-am recunoscut noi subiscăliții, d-lui David, fiul d-lui Ieșaia... în totul și pe vecie, precum s-a trecut și în catastiful (pinkas) alcătuit pentru toate locurile din sinagoga sus amintită de către părintele și stăpînul nostru, eruditul rabin, om al lui Dumnezeu, din spiță sfîntă, vestit în (neamul lui) Israel, sfințit e numele său, învățătorul nostru, rabinul Avraham Iehoșua Heșil... președintele tribunalului rabinic de aici și cu iscălitura enoriașilor; și se dă voie sus pomenitului domn David, fiul d-lui Ieșaia... să facă cu ele tot ce dorește, să le lase moștenire, să le închirieze, să le amaneteze, să le vîndă sau să le dăruiască fără ca nimeni să-l poată opri. Alcătuit cu consimțămîntul tuturor enoriașilor de la sus numitul Pod și s-a dat la mîna amintitului domn David, fiul lui Ieșaia. Și a semnat tribunalul rabinic împreună cu stăpînul, părintele nostru, rabinul, eruditul... azi marți Roș Hodeș Elul (5)571 după micul comput, aici Iași (Semnătura): Umilul Avraham Iehoșua Heșil, păstorind aici, la Iași. (urmează trei semnături indescifrabile) Și pentru a mai întări aceasta la mîna învățatului bogătaș d. David fiul lui Iehoșua... despre tot ce scrie mai sus a semnat și (șef) rabinul provinciei din Iași.

Azi joi Roș Hodeș Elul (5)573... „Umilul Iosef, fiul rabinului Ițhak Hakohen... rabin al Iașului și al provinciei".

I. KARA

Ce este hagiografia?

Hagiografia este cea de-a treia și ultima diviziune a Bibliei ebraice, denumită în Mișna *Kitevei kodeș* sau Ketuvim (scrieri sfinte) iar în traducere grecească Hagiografa. Ea conține 11 cărți, grupate în trei părți. Primele trei, cu caracter poetic, se numesc *Sifrei emet*, printr-o combinație a inițialelor lor: Psalmii, Proverbele și Iov. Urmează cele cinci suluri sau meghilot, în ordinea în care se succed sărbătorile la care sînt citite: Cîntarea cîntărilor, Rut, Plîngerile lui Iermiahu, Ecleziastul și Ester; apoi cărțile istorice Daniel, Ezra-Neemia și cele două cărți ale Cronicilor. Aceasta este ordinea în care cărțile erau grupate în Evul Mediu. În Talmud ele se succed în altă ordine, după perioadele în care se presupune că au fost redactate și anume: Rut, Psalmii, Iov, Proverbele, Eclesiastul, Cîntarea cîntărilor, Plîngerile lui Iermiahu, Daniil, Ester, Ezra, Neemia și Cronicile (Baba Batra 14b—15a).

Hagiografa nu conține nici porunci, nici profeții, cu excepția cărții lui Daniil care are unele viziuni ce seamănă cu cele ale profeților. În schimb, are un caracter liric și cuprinde fapte istorice și sentențe didactice. Cărțile au fost compuse începînd din perioada pre-exilică pînă în perioada macabeilor (Daniil). Ele au fost adăugate treptat celor deja existente, adică celor cinci cărți ale Pentateuhului și ale profeților.

Prima referință la această a treia diviziune a Bibliei se află în prologul la Sirah (pe la anul 130 î.e.n.) în care se pomenește de „restul cărților". Se pare că în timp ce poporul acceptase aceste cărți ca scrieri sfinte, înțelepții continuau să ezite a-și da consimțămîntul și o lungă perioadă de timp, pînă în secolul I al erei noastre, s-au purtat discuții în contradictoriu despre natura sacră a unora din cărțile care compun Hagiografa.

După cum reiese din Mișna, în jurul anului 100, înțelepții au ținut adunare pentru a discuta natura sacră a cărților Eclesiastul, Ester și Cîntarea cîntărilor. Unii au fost de părere ca aceste cărți să fie „ascunse" (*ganaz*), adică înlăturate din canon și să fie considerate apocrife atît cartea Proverbelor cît și Ester (Meg. 7 a). Mișna enumeră argumentele celor ce au susținut caracterul religios al acestor scrieri. Aceste argumente au fost destul de solide pentru a înlătura toate ezitările. Criteriul de bază pare să fi fost perioada în care au fost redactate cărțile. S-a presupus că profețiile au încetat odată cu moartea lui Malahi, ultimul prooroc; în consecință înțelepții au acceptat numai acele cărți considerate că au fost terminate înainte de această dată. (Tos. Yad. 2, 13). Ei au făcut totuși o deosebire între cărțile Profeților și Hagiografa, considerînd că primele au fost de fapt exprimarea spiritului sfînt, pe cînd celelalte au fost doar inspirate de acesta. În cunoscuta sa lucrare „Contra lui Apion" (1, 8), Josephus Flavius afirmă că „de atunci nu a mai existat o succesiune exactă a profeților".

O altă deosebire dintre cărțile Profeților și Hagiografa este faptul că Haftara (capitolele din scrierile sfinte de Șabat și sărbători se citesc în sinagogă împreună cu părți din Tora) sînt alese exclusiv din cărțile Profeților, nu însă și din Hagiografa. Totuși există indicii că în perioada talmudică se citea Haftara din Hagiografa în după-amiezele de Șabat (Meg. 25b), cu timpul însă s-a renunțat la această practică. Un număr de psalmi sînt incluși în ritualul liturgic iar cele cinci Meghilot sînt citite — după cum am spus — la ocazii speciale: Cîntarea cîntărilor de Pesah; Rut de Șavuot; Plîngerile lui Ermiahu la 9 Av; Eclesiastul de Sucot; Ester de Purim.

Legendarele zece triburi...

După cum se știe, tradiția și folclorul nostru au păstrat un mare număr de legende despre cele zece triburi ebraice dispărute de pe scena istoriei după anul 722 înaintea erei noastre, cînd regatul lor a fost distrus de către asiro-babiloneni. Tot felul de speculații, multe dintre ele deadreptul fanteziste, au fost făcute despre soarta lor. Rînd pe rînd, indienii din America, etiopienii și japonezii au fost indicați de către unii cercetători drept descendenți ai acestor triburi.

O variantă a aceleeași legende atribuie această origine... englezilor. Se pare că pentru prima dată această părere a fost emisă în timpul revoluției puritane, de către John Sadler, fiind reluată în mai multe rînduri de către unii autori, în secolele următoare.

Partizanii teoriei de mai sus invocă diferite argumente — mai mult sau mai puțin convingătoare — printre care și de ordin lingvistic. Astfel, ei susțin că denumirea British *ar deriva de la expresia ebraică* Brit iș, *ceea ce în traducere înseamnă omul legămîntului, iar* saxon *ar deriva de la expresia* Isaac's son, *fiul lui Isaac...*

Firește că aceste coincidențe fonetice nu pot constitui argumente serioase în sprijinul tezei enunțate.

ȘTIRI

ידיעות

TREI SECOLE
DE ISTORIE

Recent s-a inaugurat la Manchester o filială a Societății de istorie evreiască din Anglia. La ședința festivă a fost prezentat referatul „Trei secole de istorie evreiască în Anglia".

O NOUĂ SINAGOGĂ
LA WELLINGTON

În orașul Wellington, capitala Noii Zeelande, se construiește o nouă sinagogă. Rabinul A. Rosenfeld, oficiant la sinagoga Beth El din acest oraș, a pus piatra fundamentală în cadrul unei ceremonii la care au asistat numeroși membri ai comunității.

SERVICIU DIVIN

Cu ocazia instalării noului guvern englez, în Camera Comunelor a avut loc un serviciu divin la care au participat oficianți ai tuturor cultelor. Din partea cultului mozaic a oficiat rabinul Sidney Brichto. Este pentru prima oară că un rabin participă la un asemenea serviciu religios.

CENTENARUL UNEI
COMUNITĂȚI

Comunitatea evreiască din Leicester și-a sărbătorit un secol de existență. Cu această ocazie s-a publicat un volum omagial.

EXPOZIȚII

Portal Gallery din Londra prezintă expoziția pictoriței Perle Hessing, o supraviețuitoare a Auschwitz-ului. Pînzele ei, puternic influențate de Chagall, tratează mai ales teme religioase. Dintre cele mai apreciate lucrări sînt un triptic prezentînd povestea Golemului din Praga, un tablou reprezentînd scara lui Iacob și o pînză reprezentînd copii din Terezin în drum spre Auschwitz.

O altă expoziție interesantă a fost organizată la Galeriile de artă Ben Uri, sub auspiciile ziarului „Jewish Chronicle". Este vorba de o selecție de desene și picturi făcute de copii între 3 și 17 ani, din Anglia, Israel și Maroc.

UNUL DINTRE DREPȚI

Un englez de origine poloneză, Jerzy Wuentsche, a fost invitat de Yad Vașem să viziteze Israelul, unde i se va conferi medalia celor drepți (Hassidei Umot Haolam). În perioada nazistă d. Wuentsche a salvat de la moarte 20 de evrei, pe care i-a ascuns în fabrica sa din Radom, riscîndu-și viața sa și a membrilor familiei sale.

COLABORARE
CREȘTINO-IUDAICĂ

Cu ocazia împlinirii a zece ani de la înființarea Societății pentru colaborare creștino-iudaică din orașul Konstanz (Elveția), unul din membrii fondatori, Georg Cantor, a oferit un fond din ale cărui venituri se va institui un premiu ce va fi distribuit lucrărilor menite să promoveze activitatea ecumenistică.

DECES

La Londra a încetat din viață, în vîrstă de 67 de ani, rabinul Șabsai Gukovitzki. Fost elev al ieșivei din Radin, a activat după venirea în Anglia ca conferențiar la ieșiva Etz Haim, apoi ca oficiant la sinagoga Springfield din Clapton.

FILOZOFIA
LUI MARTIN BUBER

Cel de al XII-lea volum din colecția „Filozofi contemporani", poartă titlul „Filozofia lui Martin Buber". Monografia înfățișează concepția acestui gînditor ebraic, ideile sale generoase menite să arunce o punte între oameni și popoare. Martin Buber s-a născut la Vilna, în anul 1878 și a murit în anul 1965, la Ierusalim.

LICITAȚII DE CĂRȚI
RARE

La galeria Gerda Bassenge din Berlin, unde au loc de obicei licitații de cărți și documente rare, s-au vîndut recent o serie de tipărituri vechi ebraice, printre care un exemplar din *Maleh Beth Corin* dintr-o ediție rară a Hagadei de Pesah din anul 1781, cîteva lucrări ale lui Moses Mendelssohn, scrise între 1767 și 1777 și un exemplar din Psalmi, traduși de el în germană.

PREMIUL YEFROIKIN

Premiul Yefroikin pe anul 1973 a fost acordat profesorului de literatură idiș la Universitatea ebraică din Ierusalim, dr. Chrone Shmeruk, pentru studiul său „Viziunea disperării a lui Peretz : Interpretarea piesei lui Peretz „Noaptea în tîrgul vechi". Lucrarea a fost apreciată drept un model de cercetare literară.

ÎNVĂȚĂMÎNT IDIȘ

Sub auspiciile fundației culturale Nathan Chanin s-a desfășurat la New York cel de al doilea semestru de învățămînt pentru profesorii de limbă idiș, avînd ca temă „Drama idiș și teatrul idiș". Au fost prezentate referate despre „Concepția talmudică despre teatru", „Teatrul și circul", „Pantomima", Purimșpil" ș.a.

În ultimii 9 ani, peste 2 000 de profesori au urmat cursuri, lărgindu-și cunoștințele în domeniul istoriei evreiești și literaturii idiș.

TINEREȚEA
LUI CHAGALL

Ultimul număr al publicației „Comunicări ale Asociației pentru istoria Berlinului" cuprinde un amplu articol al publicistului Walther Oschilewski „Marc Chagall, „Sturm-ul" lui Walden și Berlinul". Herwarth Walden a fost un artist și scriitor expresionist cu o ținută combativă, oglindită de revista „Sturm", care a încurajat și sprijinit mulți tineri artiști, deveniți mai tîrziu celebri. Printre colaboratorii lui Walden la această revistă se numărau Chagall, Oscar Kokoschka, Franz Marc, Max Ernst ș.a.

SEMINAR DE FOLCLOR
IDIȘ

Cu prilejul reuniunii asociației „Northestern Modern Language Association" ținută la Pennsylvania State University, a avut loc un seminar de folclor idiș.

ATELIERE

Școlile Maimonide ale comunității sefarde francofone din Montreal s-au afiliat rețelei școlare a Alianței israelite universale.

MEMORIA STRĂZILOR

În editura Maiak a apărut o nouă ediție a unei cărți consacrate istoriei orașului Odesa, străzilor, monumentelor sale, precum și personalităților a căror viață și creație au fost legate de acest oraș. Mai multe capitole ale cărții sînt consacrate lui Mendele Mocher Sforim și Șalom Alehem, cuprinzînd pierioada cînd aceștia au trăit la Odesa.

CATEDRE NOI
LA BAR-ILAN

La Universitatea religioasă din Tel Aviv s-au inaugurat două catedre noi : de legislație evreiască și de studii sefarde. Prima va purta numele șef-rabinului Marii Britanii, dr. Immanuel Iacobovits iar cea de-a doua se va numi dr. Solomon Gaon.

UN PRINȚ EVREU
ÎN SPANIA MUSULMANĂ

Astfel se intitulează cartea lui Leon J. Weinberger, apărută în editura University of Alabama Press (S.U.A.), care oglindește viața lui Samuel ibn Nagrela, denumit Samuel Ha-Hagid (Prințul). În secolul al XI-lea, acesta deținea o înaltă funcție în armată, fiind totodată și vizir al regelui Grenadei. Ha-Nagid a fost un poet de mare sensibilitate, după cum se poate constata din grupajul de poeme incluse în volum, redate atît în originalul ebraic cît și în traducere engleză.

CONDAMNAREA
UNOR CRIMINALI
DE RĂZBOI

Un fost ofițer SS-ist din Olanda, Iacobus Petrus Phillipa a fost condamnat în contumacie la moarte în anul 1949 de către o instanță judiciară din Drentha pentru crime de război. Acesta a stat ascuns în locuința tatălui său timp de 29 de ani, fiind descoperit abia acum. După terminarea celui de-al doilea război mondial în Olanda au fost pronunțate 127 de condamnări la moarte, dintre care 16 au fost executate.

Pentru colaborare cu naziștii și crime împotriva umanității comise în cursul celui de-al doilea război mondial, o instanță judiciară sovietică a pronunțat cinci sentințe capitale. Condamnații, foști membri ai unei organizații militaro-fasciste numite „Omakaitse", au participat la executarea a 22 000 de prizonieri de război și a peste 1 500 de civili în orașul Narva.

NICIODATĂ IAR !

„Aceasta s-a petrecut în vremea noastră și nu trebuie să se mai repete niciodată". Cu aceste cuvinte și-a început celebrul actor Lawrence Olivier comentariul la o emisiune a televiziunii engleze consacrate programului nazist de „soluționare finală a problemei evreiești". Imaginile ca și interviurile luate unor supraviețuitori ai lagărelor de exterminare, au provocat o impresie profundă. Ziarul „Guardian" a apreciat că imaginile prezentate au fost aproape de nesuportat, constituind „o experiență de neuitat". „Daily Telegraph" considerat că emisiunea a fost absolut necesară „ca avertisment pentru fiecare nouă generație".

INIȚIATIVA

Elevii școlii evreiești din Anvers au realizat un disc cu cîntece executate de corul școlii în limbile ebraică și flamandă. Fondurile realizate din vînzarea discului au fost donate spitalului Tel-Hașomer din Israel.

ALBUM CHAGALL

În colecția Orbis Pictus a editurii Hallwag, Berna, a apărut o nouă carte despre Marc Chagall. După cum indică editura, reproducerile au fost alese chiar de artist. Autoarea albumului, Dorothea Christ, comentează toate operele pictorului, create din 1908 pînă în 1971. Volumul conține unele lucrări mai puțin cunoscute, ca de pildă „Evreul în verde", dintr-un ciclu de lucrări create în anii 1914—1915, pe care Chagall le-a denumit „documente". Din aceste „documente" face parte și grupul bătrînilor evrei denumiți uneori și rabini pentru că poartă îmbrăcămintea de rugăciune și citesc din Tora; bătrîni vînzători de ziare, cerșetori, maghidimi.

COMEMORARE

Cu ocazia împlinirii a 15 ani de la săvîrșirea din viață a lui Maximo Levin, la Buenos Aires a avut loc un serviciu comemorativ. Defunctul a fost o vreme îndelungată președintele comunității evreiești din Buenos Aires, al Asociației pentru difuzarea limbii ebraice și al Asociației prietenilor Universității Bar-Ilan din America Latină. Tot el este fondatorul publicației periodice în limba ebraică „Darom".

CĂRȚI REEDITATE

În editura Pierre Jean Oswald, Paris, a apărut într-o nouă ediție cartea lui Jacob Wasserman „Evreii din Zirndorf". Cartea prezintă istoria unui sat german și a populației sale evreiești a cărei viață cotidiană este descrisă cu talent remarcabil.

DECES

La Rehovot (Israel) a încetat din viață, în vîrstă de 96 de ani, rabinul Iacob Berman, unul din fondatorii grupării religioase Mizrahi. El a fost timp de mai mulți ani inspector al școlilor religioase.

PROMOVAREA STUDIILOR
IUDAICE

În cadrul unei reuniuni a profesorilor Institutului de studii orientale de la Oxford a fost înființată Societatea britanică pentru studii iudaice. Această societate a fost creată avîndu-se în vedere că în afara centrelor de la Oxford, Cambridge, Londra și Manchester mai există numeroși cercetători care se ocupă cu studierea științelor iudaice. Prin înființarea noii societăți li s-a pus la dispoziție un forum pentru discuții și schimb de păreri.

חסידים דערציילן

שניידער־געלט

דער רבי ר׳ זוסיא איז געווען באַרימט פאר א בעל־צדקה. אזוי ווי קיין נגיד איז ער נישט געווען, האָט זיך דאָס דערקענט אין זיין הויז־ווירטשאפט. די רביצן זיינע איז געווען אָנגעטון ווי א בעטלערקע און זי האָט זיך געשעמט צו ווייזן פאר מענטשן. האָט זי טאָג־איין טאָג־אויס דערמאנט איר מאַן, אז ס׳וואָלט שוין צייט געווען אז זי זאָל האָבן א ניי קלייד. וויפל קאָן דאָס א מאַן אויסהאלטן דאָס דערקוטשען פון א ווייב? אפילו א רבי ווי ר׳ זוסיא קאָן דאָס אויך נישט בייקומען. האָט ער זיך אויסגעליגן ביי א פארמעגלעכן חסיד א ביסל געלט און האָט געקויפט עטלעכע מעטער שיינעם געבלימטן קאַרטון און עס געגעבן דער רביצן, וועלכע האָט עס אָפּגעטראָגן צו א פרויענשניידער ער זאָל איר אויפנייען א קלייד.

דער רבי ר׳ זוסיא האָט געמיינט אז דערמיט האָט זיך עס געענדיקט. אצינד וועט ער שוין האָבן רו, די רביצן וועט אים שוין נישט מאטערן מיט אירע בקשות. ליידער האָט עס אָבער נישט אָנגעהאלטן לאנג. ס׳זענען נישט אדורך נאָר עטלעכע טעג און ער האָט ווידער דערזען אז די רביצן איז פארזאָרגט און פארמרה־שחורהעט ווי פריער. האָט ער זי געפרעגט:

— וואָס זאָל דאָס באַטייטן, וואָס דו ביסט שוין ווידער ברוגז?

האָט די רביצן אים דערציילט דעם גאנצן אמת. דאָס געוועב אויפן נייעם קלייד האָט זי איבערגעגעבן דעם שניידער אויפצונייען, און ער האָט זיך געגעבן די מי אזוי ווי פאר א רביצן, און האָט איר אויפגענייט א שיין קלייד. ס׳האָט אָבער פאסירט אז ווען דער שניידער האָט איר אָפּגעברענגט דאָס קלייד, און געמאכט די לעצטע אויסבעסערונגען, האָט ער בעת יעדן שטאָך מיט דער נאָדל א זיפץ געטון, און זיין גאנץ פנים האָט אויסגעדריקט נאָר צרות און זאָרג. האָט זי אים געפרעגט:

— ר׳ ייד, פאר וואָס זענט איר עס אזוי פארזאָרגט?

— איך זע א שיין קלייד — האָט איר דער שניידער געענטפערט — איז דערמאַן איך זיך אָן מיין אומגליק, וואָס איז מיר דערפון ארויסגעקומען פאר מיין טאָכטער. צוריק מיט א צייט איז מיין טאָכטער א כלה געוואָרן. און די צייט פון דער חתונה רוקט זיך צו. פאר עטלעכע טעג קומט אריין צו מיר דער חתן און זעט אז איך ניי א שיין קלייד. וואָס זאָל ער וויסן? האָט ער ביי זיך געטראַכט, אז דאָס איז אוודאי זיין כלהס חופה־קלייד. אָבער ווען ער האָט זיך דערוואוסט אז דאָס איז נישט אזוי, האָט ער זיך זייער דערבייזערט און ער האָט אָנגעהויבן צו פארנאָכלעסיקן מיך און זיין כלה. מיין טאָכטער האָט דאָס באַמערקט און איר הארץ איז פאריאָמערט, זי האָט מורא אז דער חתן זאָל חלילה נישט אָפּלאָזן דעם שידוך. וואָס וועט זי טון, זי איז דאָך שוין נישט אזא יונגעטשקע? און איך, איז דען מיין טאַטע־הארץ פון א שטיין?! דאָס אומגליק פון מיין טאָכטער איז דאָך פאר מיר נאָך פיל א גרעסערע צרה, און גאָרנישט איז מיר מער נישט פאר ליב.

ווי איך האָב דאָס דערהערט, זאָגט די רביצן האָב איך תיכף אים געזאָגט דעם שניידער, אז ער זאָל נעמען דאָס קלייד א מתנה פון מיר פאר זיין טאָכטער, וואָס איז א כלה־מיידל. איך בין דאָך נישט קיין כלה, וואָס גרייט זיך צו גיין אונטער דער חופה... מיין זוסיא וועט זיך פון מיר נישט גטן אפילו ווען איך וועל נישט האָבן קיין ניי קלייד. האָט דער שניידער גענומען דאָס קלייד און איז אהיים געגאנגען מיט אים. איז האָב איך טאקע געטון א מצוה, אָבער צו גיין אזוי אָפּגעריסן שעם איך זיך דאָך צו ווייזן זיך פאר מענטשן.

זאָגט איר ר׳ זוסיא:

— לאָמיר לאָזן די בושה ביי דער זייט. אן ערלעכער מענטש האָט זיך דערמיט נישט צו שעמען. וואויל איז דיר, רביצן מיינע, וואָס דו האָסט געקאָנט גובר זיין דעם יצר־הרע און דו האָסט זיך געקאָנט אָפּזאָגן פונעם נייעם קלייד, אָבער זאָג נאָר, איך בעט דיך, שניידער־געלט האָסטו באצאָלט דעם בעל־מלאכה?

— נישט גענוג וואָס איך האָב אים אוועקגעגעבן מיין קלייד, זאָל איך אים נאָך צאָלן אויך שניידערגעלט?! — וואונדערט זיך די רביצן.

— נו, אוודאי. — זאָגט צון איר ר׳ זוסיא — טו נאָר א טראַכט, מיין ליבע יידענע, דער שניידער איז אן ארעמער בעל־מלאכה. ער האָט אָפּגעאַרבעט א גאנצע וואָך פאר דיינעטוועגן, נאָר פון דיינעטוועגן, כדי צום סוף זאָל ער ביי דיר איינמאָנען דאָס שניידערגעלט, כדי ער זאָל האָבן אויף שבת הוצאות, ער זאָל האָבן מיט וואָס צו לעבן. אויף דעם געלט האָט ער גערעכנט צו האָבן פרנסה פאר זיין הויז־געזינט אויף דער גאנצער וואָך און אויב דו האָסט עס אים נישט באַצאָלט, הייסט עס אז דו האָסט אים באַרויבט. דו האָסט אים נישט געגעבן זיין שכר־טירחא. דו האָסט אים געשענקט דאָס קלייד? דאָס איז חוץ א מעשה. איינס איז דיין מתנה און א צווייטע זאַך איז זיין פארדינסט...

איז ר׳ זוסיא תיכף אוועק געלאָפן און פונסניי געליגן געלט, כדי צו באַצאָלן דאָס שניידער־געלט...

איבערדערציילט פון:

זאב איש תם

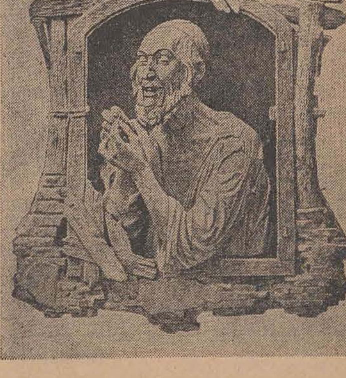

מארק אנטאקאָלסקי

סקולפטור אין האָלץ און עלעפאנטביין:

דער שניידער

אין דער יידישער וועלט

אין צפון סקאָטלאנד

אין איינעם פון די ווייטסטע אינדזלען שעטלאנד (צפון סקאָטלאנד) לעבט זינט 40 יאָר איין איינציקע יידישע משפחה. דער רב פון עדנבורג באזוכט זי יעדעס יאָר.

די ווינער־ביבליאָטעק

די ווינער-ביבליאָטעק, וועלכע פארמאָגט איינע פון די רייכסטע קאָלעקציעס מיט דאָקומענטן פון דער נאַצישער פעריאָדע בנוגע דעם גורל פון די יידן אין איראָפּע, איז געוואָרן 40 יאָר זינט איר עקזיסטענץ. זי איז געגרינדעט געוואָרן אין אמסטערדאם דורך אלפרעד ווינער, כדי צו ציען די אויפמערקזאמקייט פון דער עפנטלעכער מיינונג וועגן דער סכנה פון נאַציזם. ווען האָלאנד איז געוואָרן באזעצט פון די נאַצים, איז די ביבליאָטעק געוואָרן איבערגעפירט קיין לאָנדאָן. פיל פון די דאָקומענטן זענען באניצט געוואָרן אין די פּראָצעסן ביים משפט די קריגס־פארברעכער, דערנאָך האָבן אָט די טריבונאלן געשענקט דער ביבליאָטעק אנדערע 40 טויזנט דאָקומענטן, וואָס זענען געמאכט געוואָרן במשך די אויספאָרשונגען. נישט לאנג איז אָט די ביבליאָטעק פארוואנדלט געוואָרן אין אן אינסטיטוט פאר היינטצייטיקער געשיכטע.

די יידן אין דער צייט פון די רוימער

דער היסטאָריקער מיכאל גראנט שטעלט פאָר איז זיין לעצטן ווערק „די יידן אין דער צייט פון די רוימער" וואָס איז דערשינען אין פארלאג ווידנפעלד און ניקלסאָן פון ירושלים, די ראָלע וואָס ס׳האָבן געשפילט די יידן אין דער צייט פון די רוימער, זינט די מכבים ביז דעם אימפעראַטאָר קאָנסטאנטין.

דער יידישער קיבוץ פון מעלבורן

דאָס בוך „די יידן אין דער אויסטראַלישער געזעלשאפט" פון פיטער מעדינג איז כולל א פרטותדיקער געזעלשאפטלעכער אנאַליז וועגן די יידן אין מעלבורן. די גרעסטע יידישע קהילה פון אויסטראַליע. אין מעלבורן לעבן 34.000 יידן, דאָס רוב זענען אהער אָנגעקומען נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה פון צענטראַל און מזרח איראָפּע.

א סעמינאַר פאר יהדות

ביים „אינסטיטוט פאר יידיש לעבן" איז אָרגאניזירט געוואָרן א סעמינאַר אין וועלכן ס׳האָבן זיך באַטייליקט יידישע פערזענלעכקייטן פון 12 אמעריקאנישע שטעט. דער צוועק פון אָט דעם סעמינאַר איז צו פארפולקומען די קענטעניש אויפן געביט פון יהדות די וואָס פירן אָן מיט יידישע קהילות.

קערמענשאַך

קערמענשאַך איז א שטאָט פון מערב איראַן, וואָס איז אָנגערופן געוואָרן דורך די אראבישע געאָגראפן פון מיטלאלטער אויך קירמיסין. אהער איז פארטריבן געוואָרן אין יאָר 912 דער ראשגלותא מר עוקבא דער היסטאָריקער נתן הלוי, וועלכער דערציילט אָט די געשעענישן, באַשרייבט אויך דאָסלעבן פון דער דאָרטיקער יידישער קהילה, וועלכע האָט פאָרגעזעצט איר עקזיסטענץ די גאנצע צייט פון מיטלאלטער, זייענדיק אָפט מאָל דערמאנט אין די יידיש-פערסישע כראָניקעס פון באבאי איבן לוטף. אָנהויב ניינטן יאָרהונדערט, האָט רבי דוד דבית הילל, וועלכער האָט באזוכט די שטאָט, געפונען דאָ 300 יידישע משפחות און דריי בתי מדרשים. אנדערע רייזנדער, וואָס האָבן באזוכט אָט די שטאָט שפעטער, ווי בנימין דער צווייטער, קעסטלמאַן און ע. ניימאַרק, באַשרייבן די ווירטשאפטלעכע באדינגונגען פון די יידן פון קערמענשאַך. דאָ האָט געלעבט און ס׳האָט געווירקט סוליימאַן חיים, וועלכער האָט ארויסגעגעבן די ערשטע יידישע פובליקאַציע פון פערסיע אונטערן נאָמען „חיים". מיט דער צייט איז די קהילה קלענער געוואָרן, אין דער צאָל ווי אויך אין איר וויכטיקייט, דערגרייכנדיק היינט צו זייער א קליינער צאָל מיטגלידער.

פיר ספרי תורה

די קהילה פון האָנג-קאָנג האָט נישט לאנג איינגעקויפט פיר ספרי תורה. דורך א גליקלעכן צופאַל, זענען זיי אנטדעקט געוואָרן פון דעם גייסטלעכן הובערט פאַגס, א ספעציאליסט אין סעמיטישע פאָרשונגען, וועלכער לעבט אין אָט דער שטאָט. ער האָט אויפמערקזאם געמאכט דעם פרעזידענט פון דער קהילה, לאורענס קאַדורי וואָס האָט זיך געאיילט זיי איינצוקויפן.

נאָך דעם ווי זיי וועלן איבערגעקוקט ווערן דורך א רבנישן ספעציאליסט וועלן די ספרי תורה אריינגעגעבן ווערן אין דער שיל „אוהל לאה", וואָס איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1902, די איינציקע יידישע שיל פון אָט דער שטאָט.

די יידישע קהילה פון האָנג־קאָנג ציילט 600 מיטגלידער. זינט א קורצער צייט האָט זי א נייעם רב, וואָס האָט געענדיקט זיינע שטודיעס אין אינסטיטוט מאָנטיפיאָרע פון לאָנדאָן.

90 יאָר זינט דער גרינדונג פון „היאס"

אין יאָר 1884 האָט א גרופּע יידן פון די פאראייניקטע שטאטן געגרינדעט א פאריין וואָס האָט זיך געשטעלט פאר א ציל ארויסצוהעלפן די יידן פון יענער זייט פונעם אָקעאן וואָס ווילן עמיגרירן אויפן נייעם קאָנטינענט. אין די היסטאָרישע באדינגונגען פון דעמאָלט, איז דאָס געווען איינע פון די וויכטיקסטע איניציאַטיוון, צוליב דער גרויסער צאָל אימיגראַנטן. אזוי ווי זיי האָבן אויסגעשטיגן פון דער שיף, האָבן די נייאָנגעקומענע זיך געניטיקט אין מאטעריעלער הילף, כדי זיך איינצולעבן וואָס גיכער אין דער נייער געזעלשאפט.

צו 90 יאָר זינט דער גרינדונג, האָט דער „היאס" אויפצווייזן א באזונדער פּאָזיטיווער בילאנץ. אזוי ווי ס׳האָט אָנגעוויזן קאַראָל גליק, דער איצטיקער פרעזידענט, קרוב צו 4 מיליאָן אימיגראַנטן האָבן באקומען אונטער פארשידענע פאָרמען הילף פון אָט דעם פאריין. אדאנק אָט דער הילף זענען זייערע ערשטע שריט אין דער נייער עקזיסטענץ געווען פיל פארלייכטערט.

דברי תורה

(סוף מעמוד 12)

בעצמו כמו שנאמר: „על כי ד׳ יסעו בני ישראל ועל פי ד׳ יחנו" (בהעלותך ט—י״ח, כ—כ״ג). לכן יש לומר, שמשה רבינו נתכוון שתהיה גאולת עולם, ותלה היציאה בהמסעות, כשם שהנסיעה היתה על ידי ד׳ בעצמו, כמו כן היציאה, שהיא סיבה להנסיעה, תהיה נחשבת כאילו היתה על פי ד׳ ותהיה גאולת עולם. וזה שאמר „ויכתוב משה" את מוצאיהם למסעיהם על פי ד׳ רצונו לומר שהשוה היציאה למסעיהם שהיו על פי ד׳. אבל הכתוב מדגיש „ואלה מסעיהם למוצאיהם". רצונו לומר ההיפוך מזה, ואדרבא ד׳ תלה את הנסיעה בהיציאה שמסעיהם נחשבו על מוצאיהם. כשם שהיציאה היתה אישיות, כך נחשבות המסעות. על כן כמו האנוש הוא בריאה עוברת והוא אינו מתקיים לעולם, כך גאולתו אינה מתקיימת לעד.

הרב ר׳ שלמה מעהר, האב״ד בראילוב בספרו „דברי שלמה"

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צווי מאָל אין חודש — 15.7.1974 — בוקורעשט ★

פון ירמיה הנביא

גאָט זאָגט: זע, ס'וועלן קומען טעג און איך וועל מקיים זיין דעם גוטן צוזאָג, וואָס איך האָב צוגעזאָגט אויף דעם הויז פון ישראל און אויף דעם הויז פון יהודה.

אין יענע טעג, און אין יענער צייט, וועל איך מאַכן שפּראָצן פון דודן א שפּראָץ פון גערעכטיקייט, און ער וועט טאָן רעכט און גע־רעכטיקייט אין לאַנד.

דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן זענען אַרויסגעפאָרן אין דער שווייץ

מאָנטיק, דעם 1טן יולי (י"א תמוז) איז דער רב הראשי פון רומעניע און דער פּרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע, ד"ר דוד משה רוזן שליט"א און די רבנית ד"ר אמאליא רוזן, אַרויסגעפאָרן אין דער שווייץ.

דער רב הראשי וועט זיך באַטייליקן אין גרינ־דעלוואַלד אין אייראָפּעאישן צוזאַמענפאָר פון „ברית עברית עולמית" און וועט האַלטן א פאָר־טראַג איבער דער טעמע: „יידישע דערציאונג אין א סאָציאַליסטיש לאַנד".

אין גענף וועט דער רב הראשי זיך באַטייליקן אין דער זיצונג פון „קרן הזיכרון" און אין דער באַראַטונג פון דער אָנפירערשאַפט פון דזשאָינט בנוגע דעם בודזשעט פאַר סאָציאַלער הילף פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין רו־מעניע.

אין גענף וועט דער רב הראשי זיך אויך באַ־טייליקן אין דער באַראַטונג פון ספּעציעלן קאָ־מיטעט פון יידישן וועלט־קאָנגרעס אונטער דעם פאָרזיץ פון ד"ר נחום גאָלדמאַן, וואָס וועט באַ־שטימען דאָס אָרט פונעם וועלט־צוזאַמענפאָר פון אָט דער אָרגאַניזאַציע.

דער רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א וועט זיך אויך באַטייליקן אין דער זיצונג פון אויספיר־קאָמיטעט פון „אייראָפּעאישן־ראַט פון די יידישע קהילות".

אויפן אייראָפּאָרט זענען געקומען זיך געזע־גענען מנהיגים פון דער פעדעראַציע, פון דער בוקאַרעשטער קהילה, משרתי קודש, פאָרשטייער פון בתי־כנסת א"א.

פיליפּ מאָריס קלוצניק,
אן אָנגעזעענער מנהיג פונעם אַמעריקאַנישן יידנטום

אויף דער איינלאַדונג פון רב הכולל שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן באַזוכט אונדזער יידישן קיבוץ א חשובער גאַסט: ה' פיליפּ מאָריס קלוצ־ניק, אן אָנגעזעענער מנהיג פונעם גרויסן יידי־שן קיבוץ אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ער איז באַגלייט פון דער פרוי קלוצניק, א פאָרשטייערין פון דער יידישער פרויען באַוועגונג.

ה' פיליפּ מ. קלוצניק איז געבוירן אין יאָר 1907, אין קענסאַס סיטי, שטאַט מיסורי. נאָכן פאַרענדיקן די שטודיעס, האָט ער אָנגעהויבן זיין טעטיקייט אויפן געביט פון בויען הייזער. דיאיניציאַטיוו, ענערגיע, פּערפעקטער אָרגאַניזאַ־טאָרישער גייסט, וואָס ער האָט אַרויסגעוויזן, בפרט די ספּעקטאַקולאַרע רעזולטאַטן האָבן אים אַרויסגעשטעלט ווי אן ערשט ראַנגיקן עקספּערט אין אָט דעם וויכטיקן געביט. די דערפאָלגן וואָס ער האָט אָפּגעהאַלטן אויפן געביט פון בויען וואוינונגען האָבן גורם געווען אַז דער פּרעזי־דענט רוזוועלט זאָל אים נאָמינירן אין דער פע־דעראַלער בוי־קאָמיסיע. אָט די פונקציע האָט ער געהאַט אויך אין דער אַדמיניסטראַציע טרומאַן. אין דער זעלביקער צייט האָט ער אויסגעפירט אויך די פונקציע פון אַדמיניסטראַטאָר פון דער אָרגאַניזאַציע נעשענעל הוסינג עגענסי.

אַלס פּרעזידענט פון אָנפירונגס־ראַט פון אַמע־ריקן קאָמוניטי בילדערס אינק' האָט ה' קלוצניק געבויט א מוסטער שטאָט פון 30.000 איינוואוי־נער אין פאָרעסט פּאַרק, א פאָרשטאָט פון טשיקאַגאָ.

די ענערגיע און קאָמפּעטענץ פון ה' קלוצניק זענען איינשטימיק אָנערקענט זייענדיק פאַרבע־סן אויך פון אַנדערע גרויסע אונטערנעמונגען. ער איז פּרעזידענט פון מערער אָנפירונגס־ראַטן פון באַנק און פאַרזיכערונגס קאָרפּאָראַציעס, און גלייכצייטיק הויפּט־שותף פון די גרויסע אונטערנעמונגען קלוצניק.

צו אָט די אימפּרעסיאָנאַנטע עסקים ווערט צו־געגעבן די וויכטיקע טעטיקייט זיינע אויפן גע־זעלשאַפטלעכן געביט. אַחוץ די פונקציעס וואָס זענען אויבן דערמאָנט געוואָרן, קען מען צוגעבן אַז אין יאָר 1957 האָט אים פּרעזידענט אייזנ־הויער נאָמינירט אין דער אַמעריקאַנער דעלעגאַ־ציע ביי דער אָ. נ. א. און צווישן די יאָרן 61־1963 האָט ער פאָרטרעטן דאָס לאַנד אין ווירט־שאַפטלעך־סאָציאַלן ראַט פון אָ. נ. א.

דער יידישער קיבוץ פון אַמעריקע גרויסט זיך באמת מיט איר זון, וואָס איז גלייכצייטיק א חשובער בירגער און אן אַקטיווער מיטגליד פו־נעם יידישן קיבוץ. מערער יאָרן איז ה' קלוצניק געווען פּרעזידענט פון דער גרויסער יידישער אָרגאַני־אַציע „בני ברית" און גענעראַל־דירעק־טאָר פון יונייטעד דזשואיש אַפּיל. אין דער זעל־ביקער צייט אויך פּרעזידענט פונעם פאַראיין פון די אַמעריקאַנער פריינד פון העברעאישן אוניווערסיטעט און וויצעפּרעזידענט פון דזשו־איש אועלפער באָרד. באַדייטנדיק איז זיין ביי־טראָג אין די באַמיאונגען צו אַנטוויקלען די שטעט פון ישראל. צווישן אַנדערן איז ער איי־נער פון די גרינדער פון דעם מאָדערנעם ים־האַפן אשדוד.

אן ערשט ראַנגיקער געשעפטס־מענטש, א פּראָמינענטע פּערזענלעכקייט פון עפנטלעכן לע־בן, ה' קלוצניק איז אויך א מענטש מיט אידייען, באַגייסטערט פון הומאַניסטישע און מילדע אויפ־פאַסונגען. ער האָט פיל מאָל געגעבן שטעלונג אַנטקעגן געגאַציד, פאַרן רעספּעקטירן די מענטש לעכע און ציווילע רעכטן פון אַלע מענטשן, אָן אונטערשיד פון ראַסע, נאַציאָנאַליטעט אָדער רעליגיע.

אין זעלביקן גייסט האָט ער זיך מאַניפעסטירט אין יידישן לעבן. זיינע אַנשויאונגען אין שיי־כות מיטן היינטצייטיקן יידישן לעבן האָט ער אַרויסגעזאָגט אין זיין ווערק „ס'איז נישט לייכט צו ענטפערן", אין וועלכן ער זאָגט זיך אַרויס פאַר אייניקייט דורך דיווערסיטעט. פאַר א יידי־שער אָפענער געזעלשאַפט פאַר אַלע שטרעמונ־גען און באַנייערישע טענדענצן און גלייכצייטיק טריי צו די אייביקע יידישע ווערטן.

מיטגלידער פון גאָווערנינג קאָנסיל פון יידישן וועלט קאָנסיל פון יידישן וועלט־קאָנגרעס, איז ער איינער פון די אָנגעזעענסטע פאָרשטייער פון אָט דער אָרגאַניזאַציע. אין די היינטצייטיקע גרויסע יידישע פּראָבלעמען האָט זיין וואָגיק וואָרט א באַזונדערע באַדייטונג.

דער יידישער קיבוץ פון דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע איז גליקלעך אויפצונעמען דעם חשובן גאַסט. אַנווינטשנדיק אים און דער פרוי קלוצניק די טראַדיציאָנעלע ברכה: ברוכים הבאים! מיר זענען זיכער אַז אָט דער באַזוך וועט ביישטראָגן צו קענען בעסער די רעאַליטעט פון אונדזערע קהילות, צו פאַרשטאַרקן די פאַר־בינדונג צווישן אונדזערע קהילות.

„צופיל אין איין וואך"

(צום דערשיינען פונעם בוך. דערציילונגען: „צופיל אין איין וואך" פון חיים גאָלדענשטיין, פאַרלאַג קריטעריאָן, בוקאַרעשט 1974).

א לויב דעם מלוכה־פאַרלאַג „קריטעריאָן", וואָס האָט אונדז מזכה געווען מיט אַזאַ שיינער מתנה. ועל כולם — וואָס ס'איז נאָך פאַרבליבן צו זאָגן גוטס באַהאַלטן מיר פאַרן מחבר.

דאָס ספר עפנט זיך מיט מאָטאָ: א טרויריקס, א פריילעכס. אפשר איז דאָס כאַראַקטעריסטיש פאַרן גאַנצן בוך...

אין פאָרוואָרט באַקענט אונדז וואָלף טאַמבור מיט עטלעכע קורצע, ביאָגראַפישע דאַטעס און דערגענצט זיי מיט אן אַנאַליטישער אָפּשאַצונג, וואָס איז ניצלעך פאַרן לייענער.

★

„צופיל אין איין וואך" מיינט אויך: צופיל אין איין סקיצע. אפשר אויך: צופיל אין איין ספר... באמת, ס'איז נישט צו ווייניק. וואָרעם יעדע דערציילונג איז א סינטעז פון פּאַסירונגען, נאָ־ענטע און ווייטע, פון בונטע פאַרבן, בלויע און רויטע, וואָס מישן זיך, קרייצן זיך, פאַרקניפּן און שניידן זיך אויפן זעניט פון לעבן, וואו עס ראַנגלען זיך דער היינט מיטן עבר און מיטן עתיד... אומדערוואַרט שפּראָצט א קוואַל, שפּרינגט אַרויס א ברונעם, סע שטראָמט... דאָרט שנירלען זיך וואַסער־פעדים, דאָ כוואַליען זיך צונויף ספּאָנטאַניש פאַרשיידענע אָראַגאַנעס אין א וועלט פון איבערקערעניש און אויפברויז...

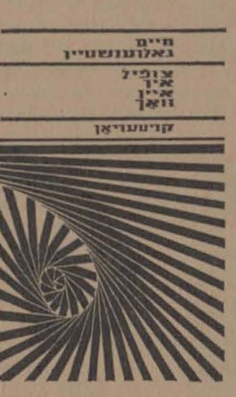

נישט שייך, פאַר א קינד, ווי פאַר א זקן איז נישט לייכט אויסצוגלייכן דעם קרומען וועלט־סדר, אים שטעלן אויף נאָרמאַלע פיס. א זקן פאַרשטייט זיך בעסער איין מיט א קינד, איידער מיט א דערוואַקסענעם, ווי אומשולדיקע טיי־בעלעך קרייזן אין זכרון די פאַרגאַנגענע יאָרן. עס פאַרגעדענקט זיך די וויטיקלעכע ליבשאַפט צו דער קראַנקער אסתרקע. די טויטשרעק, ווען רוצחים וועקן אויף מיט שיסערייען דאָס גאַנצע דאָרף.

איז מען אוועק פונעם דאָרף — אין שטאָט אַ־ריין, אין שטעטל. אין שטעטל איז פאַראַן א פאַבריק, יאָווען זיך אַרבעטער. עס פּוסטעווען די רבנישע הייף, חסידים ווערן אַלץ ווייניקער. דעם רביס נסים, עלעהיי מע זינגט וועגן זיי אין פאָל־קלאָר.

די אָריגינעלסטע מעשה פון אַלע מעשות איז „יאַנקעלעס גילגולים". א מאָדנע געשיכטע איז מיט אים פאַרלאָפן. איינגנטלעך איז דער גיל־גול קיין גילגול נישט אין אַזאַ צייט, וואָס איז שוין בטבע אינגאַנצן פאַרגילגולט.

★

איז אַזוינס מעגלעך. אַז דער מחבר זאָל האָבן אויסגעטראַכט דאָס שטעטלע „מאַנקאַלם"? איך ווייס נישט.

אן אומרואיק אָרט. שמואל שניידער האָט דאָ פאַרבראַכט זיינע טעג און יאָרן. פון תמיד אָן האָט ער באַוואונדערט די קאַטשקעלעך.

אָבער ס'איז נישט אַזוי לייכט צו ווערן א קאַנ־דידאַט אויף א למד־וואָווניק.

אין דער הויפּטשטאָט האָט שמואל דערלעבט אן אויסערגעוויינטלעכן גילגול. פון א לאַטוט־ניק איז ער געוואָרן א טיפּאָגראַף אין א קאָנ־ספּיראַטיוון קעלער נאָך א שטיקל צייט פון אַנגסט און שרעק האָט מען אים געכאַפּט און אַ־ריינגעזעצט אין תפיסה. ווען די טויערן פון גע־פענגעניש האָבן זיך פאַר אים געעפנט איז גע־שטאַנען זיין מיידל ביים טויער און אינדערהיים האָט אים דערוואַרט די אַלטע ניימאַשין.

אָבער ווען קראַפּטיקוס, דער נייער פּרעזידענט, האָט אַרויסגערופן שמואליקן אין קאַפּיטאַליום, זענען אַלע אים מקנא געווען: „אָט א למד־וואָווניק, אויס לאַטוטניק, אָנגעכאַפּט גאָט ביי די פיס"... מען איז זיך טועה. שמואל האָט זיך — בגפו יבוא, בגפו יצא — אומגעקערט קיין מאַנ־קאַלם און קיין למד־וואָווניק איז פון אים נישט געוואָרן...

★

האַלטן מיר, הייסט עס, ביים פּרק פּוסקים: וואָס איז שייך אימפּולסן און וואָס מיינט דאָס קמעות, אַמולעטן, מאַסקאָטעס?

א שאָפער וואָס פירט גוט זיין אויטאָמאָביל, ווערט געשיצט פון פאָרנט דורך זיינע אימפּולסן, רעפלעקסן און פון הינטער דער פּלייצע באַ־וואָרנט ער זיך מיט אַמולעטן, מאַסקאָטעס. און טאָמער פאַרקערט, פאַרבאָמבלען זיך אימפּולסן מיט קמיעות און ווייזן אים א פאַקערט וועג.

אורי האָט זיך געטראָפן מיט זיין אַלטן חבר רובין אין חיפה. נאָך א קיימאַ־לן פון אן ערך זיבן יאָר. דאָס הייסט, קיין פּאַריז זענען זיי גע־פאָרן אינאיינעם. נאָר פון פּאַריז אויף ווייטער — איז אורי פריייוויליק אוועק קיין שפּאַניע און רובין האָט זיך באַטראַכט און זיך אומגעקערט צוריק.

פריער פלעגן זיי טרייבן וועלט־פּאָליטיק אויף רחוב־הערצל. וואָס האָט זיך אַרויסגעשטעלט? אורי און רובין געפינען זיך אויף פאַרשידענע קאָנטינענטן.

★

די שפּראַך פון חיים גאָלדענשטיינס דערציילונ־גען איז בילדעריש אָנגעזעטיקט פאַרקנוילט מיט אידייען, באַטראַכטונגען... אַרויסשטראַלנדיק פון איבערגעלאָדענע געשעעניש, שטויסן זיי זיך צוזאַמען אויף די פּאַראַלעלע ליניעס פון זאַפ־טיקן הומאָר, וואָס יאָגן און איבעריאָגן זיך ביז צום אין־סוף.

דאָס בוך דאַרף מען אָפּטער לייענען, נישט איין מאָל...

איזאָ שאַפּירא

באַזוך פון אַרמאַנד קאַפּלאַן

צווישן 28טן יוני־3טן יולי ד"י האָט אונדזער קיבוץ אויפגענומען דעם באַזוך פון אַרמאַנד קאַפּלאַן, דער לייטער פון פראַנצויזישן אָפּטייל פון יידישן וועלט־קאָנגרעס און לייטער פון דע־פּאַרטאַמענט פאַר אינטערנאַציאָנאַלע פאַרבינדונ־גען פון אָט דער אָרגאַניזאַציע.

דער גאַסט האָט זיך באַטייליקט אין דער תפילה פון קבלת שבת אין בוקאַרעשטער כאָראַל־טעמפּל, זייענדיק הארציק באַגריסט אין ראָש פון דער דרשה, וואָס ס'האָט געהאַלטן דער רב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א. ער האָט זיך אויך באַטייליקט אין דער סעודת עונג שבת, וואָס איז איינגעאָרדנט געוואָרן אין כשרן רעסטאָראַן פון דער פעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין רומעניע.

דעם 30טן יוני ד"י איז אַרמאַנד קאַפּלאַן אויפגע־נומען געוואָרן פונעם רב הכולל של"ט"א, אין דער אָנוועזנהייט פון די אַנדערע מנהיגים פון דער פעדעראַציע און פון דער בוקאַרעשטער קהילה. מיט דער געלעגנהייט האָט דער גאַסט אויסגעדריקט זיין באַוואונדערונג אויף די רע־אַליזירונגען פון דעם יידישן קיבוץ פון רומעניע, וועלכער געניסט פון פולשטענדיקער רעליגיע־פרייהייט.

בעת זיין ווייַלן אין בוקאַרעשט, האָט דער גאַסט באַזוכט מערער מוסדות פון רעליגיע, חינוך און סאָציאַלער הילף פון דער פעדעראַציע.

זייענדיק באַגלייט פון רב הכולל שליט"א איז אַרמאַנד קאַפּלאַן אויפגענומען געוואָרן פון ה' דומיטרו דאָגאַרו, פּרעזידענט פון רעליגיע־דע־פּאַרטאַמענט.

ס'איז דערשינען

לוח לשנת תשל"ה

(1975 — 1974)

א פּראַקטישער וועגווייזער פאַרן יידישן טאָגטעגלעכן רעליגיעזן לעבן.

יעדער ייד קען זיך באַצייטנס פאַרשאַפן א לוח ביי דער קהילה

פּרייז פון איין עקזעמפּלאַר: 3 ליי.

...איז יונה אויפגעשטאנען צו אנטלויפן קיין תרשיש... און ער האט געגידערט קיין יפו, און האט געפונען א שיף וואס גייט קיין תרשיש; האט ער אפגעצאלט איר לוין און האט געגידערט אין איר... האט גאט אנגעווארפן א גרויסן ווינט אויפן ים, און עס איז געווארן א גרויסער שטורעם אויפן ים, און די שיף האט געהאלטן ביים צעבראכן ווערן... האבן די שיפּלייט זיך דערשראקן און זיך געפרעגט: וואס זאלן מיר טון כדי דער ים זאל זיך איינשטילן? האט ער צו זיי געזאגט: הייבט מיך אויף און ווארפט מיך אריין אין ים, און דער ים וועט זיך איינשטילן...

דער חילוק איז צווישן דעם אנגעזעענעם אמאנים, וואס יונה איז קיין מאל נישט געווען אין תרשיש. אין זיין לעבן האט ער זיין פוס נישט געשטעלט אויף א שיף. ער האט אפגעלעבט זיין גאנץ לעבן און האט געשלאסן זיינע אויגן אן דעם אז ער זאל כאטש א מאל זען דעם ים. כמעט פערציק יאר האט ער געלעבט אין קליינעם הייזל פונעם פארשטעטל, וואו ער האט ווי געשלאגן ווארצל, גלייך ווי א ווערבע פאר דער ברונעם מיטן ראד פון הויף. ער האט געהאט די פראזאישסטע באשעפטיקונג אין דער וועלט — ער איז געווען א סוחר. זיין קלייט? א דריסת־הרגל פון אן ארעמאן פאר ארעמעלייט. א זאק פאפשויען־מעל, עטלעכע שקערמיצן צוקער, זאלץ, א בלעכן פעסל מיט נאפט, איינצווי סלאיקלעך מיט זיסווארג און צוקערלעך, פון די ביליקסטע. און עטלעכע ברייטלעך שווארצע. דאס וואס די קונים זוכן אזוי פיל. און פון אט דעם אלעם דארף ער פארדינען אויף פרנסה. פאר זיין גאנץ בני־בית: די פרוי און זעקס קינדער, פינעף יינגלעך און איין מיידל. אכט מיילער צו שפייזן יעדן טאג. און שול־טאקסעס... און אנגעטועכץ... און אויך שיכווארג... און האלץ אויף ווינטער... די לאנגע, פרעסטיקע אמאליקע ווינטערס... וויאזוי האט ער געקאנט אדורכקומען? באמת, רבונו־של־עולם, וויאזוי האט ער געקאנט אדורכקומען?

זייענדיק געמאטערט פון אט דער פראגע, האב איך אויפגעזוכט איינעם פון זיינע זין.

— דער פאטער איז געווען א פרומער מענטש... איך מיין אז אין זיין לעבן האט נישט פאסירט גארנישט קיין אויסערארדנטלעכס... ער האט אונדז אויפגעוואקסן, זעקס קינדער... בעת דער מלחמה איז נאטע, דער עלטערער ברודער, דערהרגעט געווארן... מיט דער פרוי און צוויי קליינע קינדער... א סך צייט האט זיך מיר איינגעגעבן דאס אויסצובאהאלטן פונעם פאטער... דערנאך איז די שוועסטער קראנק געווארן, זי איז געלעגן עטלעכע חדשים און איז געשטארבן... ראק־קראנקהייט... ניין, זי האט נישט געהאט קיין קינדער... דער טאטע האט געזאגט קדיש נאך איר... אין די לעצטע יארן פון זיין לעבן האט ער געליטן אויף די אויגן, דערנאך האט ער גענצלעך פארלוירן די ראייה... ער האט נאך געלעבט א פינעף יאר...

ס'איז באמת נישט געווען גארנישט אויסערארדנטלעך. א לעבן אן העלדישקייט אדער דאס העלדישקייט פון שוואכקייט. וויפל אויסדויער איז נייטיק געווען דאס איבערצולעבן. צו וואקסן זעקס קינדער, ארנטלעכע מענטשן, ערלעכע מיט וועלכע מ'זאל נישט איינגעמען קיין בושות...

יונה... אין אונטערגעסל פונעם עק שטעטל איז ער געווארן כמעט ווי אן אינסטיטוציע. „גיי צו יונהן ער זאל דיר געבן א ברויט אויף בארג". „וואוהין, שכן?". „איך גיי ביז צו יונהן נאך א ליטער נאפט...". דאס זענען געווען ארעמע לייט, די איינוואוינער פון די אונטערגעסלעך פון צוריק מיט 30—40 יאר. קליינע אנגעשטעלטע ביים שטייער־אמט, ביי דער פאסט און אלמנות פון רעאנגאזשירטע פעלדוועבל. מענטשן איבערגעלאדענע מיט דאגות פרנסה און מיט א שטוב פול מיט קינדער, וועלכע ס'דערגייט נישט דאס געהאלט צי די ארעמע פענסיע, אפט מאל נישט אויסגעצאלטע חדשימווייז. זיי האבן אנגעטראפן דעם וועג צו יונהן, זענען געווען זיינע קונים, סיי זיי האבן געהאט מיט וואס צו צאלן דאס שווארצע ברויט צי דעם ליטער נאפט, סיי זיי האבן נישט געהאט. אין לעצטן פאל האט יונה ארויסגענומען זיין מיט שמן פארפלעקט ספר־החשבונות און מיט א שפיץ פון א טינטיק שרייבפענדל פארצייכנט מיטן כתב פון רעכטס אויף לינקס. און אז גאט האט געהאלפן דער קונה איז געווען ביי געלט, האט ער מיטן זעלבן שרייבפענדל אויסגעשטראכן דעם חוב „איך זע אז גאט האט דיר געהאלפן... וואס וואלט געווען זאלסט קויפן פאר דיין יאנגעלן א פערדלעקעכל?... ער איז שוין א גרויס יינגל, אין הארבסט וועט ער שוין גיין אין שול איז טו אים דאס פארגעניגן...". אזוי האט ער צו זיי גערעדט, מיטן זעלבן מאלדעווישן ווייכן לשון. און די קונים פלעגן זיך צוהערן צו זיינע עצות.

יונה

די קלייט איז געווען קליין אבער די דאגות זענען געווען גרויס. מיט וויפל די קלייט איז קלענער, אלץ גרעסער זענען די דאגות פלעג ער זיך ווינצלען מיט טייל קונים, וועלכע האבן אים געפרעגט פארוואס ער ליידט פון שלאפלאזיקייט. ווייל זיין גאנץ לעבן איז יונה אויפגעשטאנען ווען ס'האבן אנגעהויבן קרייען די הענער. ביי דער שיין פון די שטערן האט ער זיך געוואשן מיט קאלט וואסער, ארויסגעצויגן מיט א ראד פון דער טיפעניש פון דער ברונע און ווען ס'האט אנגעהויבן צו טאגן איז ער שוין צוריקגעקומען פון צענטער פון שטעטל מיטן זאק ברויט אויף די אקסל. טייל מאל האט אים ארויסגעהאלפן טאגן די משא איינער פון זיינע יינגלעך. אבער מייסטנס האט ער עס געטראגן אליין. „זיי וועלן האבן גענוג צייט צו טראגן זייער אייגענע משא פלעגט ער ביטער זיך ווינצלען. איצט לאזן זיי נאך שלאפן, זאלן זיי קומען צו די כוחות... זיי וועלן זיך נויטיקן אין זיי...".

ער, יונה, טראגט לעת־עתה די משא פאר זיי. האט ער געהאט אזוי פיל כוחות? פאקטיש האט עס אים קיינער נישט געשטעלט אט די פראגע... „צו וואס טויג אז דו זאלסט דיך אפגעבן מיט אזעלכע שאלות, וואס דו ווייסט פון פריער אז דו קאנסט נישט פארענטפערן? פלעגט ער זיך ווינצלען. דאס איז נאר צו פארטראצען די צייט". און ער האט נישט געהאט קיין צייט צו פארטראצען. ביי דער שיין פון די שטערן האט ער אנגעהויבן זיין טעגלעכע ארבעט און ביי דער שיין פון די שטערן האט ער זיך געלייגט, א שווערן קורצן שלאף, פון אן אויסגעמאטערטן. ווייל צו שפייזן אכט מיילער איז נישט קיין שפילעכל...

יונהס מזל, דער איינציקער, דאס גרויסע מזל זיינס איז געווען שבת. „איך גלויב אז גאט האט געוואוסט אז אמאל וועט לעבן אויף דער וועלט א קליין מענטשל, א שוואכס, וואס וועט זיין געצוואונגען צו טראגן זיין גאנצן לעבן משאות אויף זיינע אקסל. זייענדיק זיך מרחם אויף אים האט ער באשאפן דעם שבת...". כמעט אזוי געדענק איך יונהן, ווינצלענדיק זיך וועגן שבת.

דערנאך איז דער שבת פאריבער און ס'זענען געקומען, איינציקווייז, די וואכעדיקע טעג און פון דאס ניי איז יונה אויפגעשטאנען ביי דער שיין פון די שטערן און שפעט איז ער געגאנגען זיך אפרוען, ווען די שטערן האבן געפינקלט אויפן הימל. תמיד געאיילט, תמיד איינגעבויגן אונטער דער משא, אז איך פרעג זיך אויב ער האט צייט געהאט זיי צו דערזען.

ווייל, צום אפשיידן אים פון דעם נביא וועמענס נאמען ער טראגט, יונה, וועלכער האט אין אין גאנץ לעבן נישט זוכה געווען צו זען דעם ים, האט ער נישט געפרואווט אויסמיידן זיין גורל, נאר האט מיט אים שלום געמאכט מיט אומענדליכער באשיידנקייט און לויטערן גלויבן.

וויקטאר רוסו

אן ערשטלינג־בוך

(פון פאָרוואָרט צום בוך דערציילונגען „צופיל אין איין וואָך"

פון חיים גאָלדענשטיין, פארלאג קריטעריאָן 1974, בוקארעשט)

אמת, א מחבר שטעלט זיך אליין פאר. די בעסטע וויזיטקארט זיינע איז דאס ווערק גופא. דאס דאזיקע בוך איז אבער א יוצא מן הכלל, ווייל הגם ס'איז אן ערשטלינג, איז עס אבער אזא וואגיק און רייף ווערק, אז דער לייענער ווערט מיט רעכט נייגעריק: ווער איז אט דער מחבר, וועמענס נאמען ער הערט צום ערשטן מאל?

דערפאר זענען נייטיק עטלעכע ביאגראפישע דאטן:

א) וועגן מחבר.

חיים גאלדענשטיין (צי זשאן קאלער, ווי ער איז באקאנט אלס עסקן), איז געבוירן אין יאר 1912, אין מאלדאווישן שטעטל סינעשט. נאך דעם ווי ער האט באקומען א טראדיציאנעליידישע דערציאונג האט ער זיך געלאזט אויפן קאמפליצירטן וועג פון א רעוואלוציאנער, איבער לענדער און קאנטינענטן; ארץ־ישראל; א פרייוויליקער אין די אינטערנאציאנאלע בריגאדעס אין שפאנישן בירגערקריג; דעפארטירט אין אלזשער; פארטיזאן אין די רומענישע קארפאטישע בערג קעגן די נאציס — בקיצור, ער האט דורכגעמאכט אלע שבעה מדורי גן־עדן...

אין דער דערציילונג „יאנקעלעס גילגולים" איז יאנקעלע, שימעלע און טענעגראא איינער און דער זעלבער פארשוין. קאלער זשאן, קאזשאן יאן און חיים גאלדענשטיין איז איין און דער זעלבער מחבר... אין די הדר יארן האב איך זיך געוואונדערט פאר וואס יתרו האט געהאט אזש זיבן נעמען, אבער אז איך בין אונטערגעוואקסן האב איך פארשטאנען אז ווען יתרו איז געווען ביי די מדינים א גלח און געהאט אן איידעם משה, וואס איז געווען ביי די יידן א רבי — האט ער טאקע געדארפט האבן זיבן נעמען...

ב) וועגן מחברס ליטעראַרישער טעטיקייט.

ווייזט אויס אז דער זיג־זאגישער לעבנסוועג האט אינספירירט דעם מחבר זיך צו נעמען באשרייבן פון דעם איבערגעלעבטן, און פארעפנטלעכט אין יאר 1970, אין מלוכה־פארלאג עמינעסקו, א באנד דערציילונגען אין דער רומענישער שפראך, אונטערן טיטל „זומערדיקע נעכט"; צוויי ראדיא־סצענארן: „נעגאטיול ענטפערט נישט" און „די באגעגעניש איז צען א זייגער", ווי אויך עטלעכע דראמאטישע באארבעטונגען פארן ראדיא. דאס אלעס אונטערן פסעוודאנים יאן קאזשאן.

אין יידיש איז ביז היינט דערשינען בלויז איין דערציילונג, אין זאמלבוך „אויפשטייג", וואס איז דערשינען אין בוקארעשט אין יאר 1972.

הייסט עס אז דאס דאזיקע בוך דערציילונגען איז כמעט אן ערשטלינג, אבער נישט פון אן אנהייבער, ווייל די אפרופן פון דער רומענישער קריטיק האט אין אים דערקענט א טאלענטירטן שרייבער, אדער נישט נאר סתם א דערציילער, נאר נאך מער פילאזאפירער.

חיים גאלדענשטיין שפינט נישט קיין זכרונות. זיינע דערציילונגען זענען נישט קיין זכרונות־ליטעראטור, הגם זיי זענען שטרענג אויטאביאגראפיש. נאר דרינגט אריין אין תוך פון די עטלעכע דערציילטע געשעענישן און אנאליזירט זיי (מ'קען זאגן אויך פסיכאנאליטיש!) אויף א גאר אריגינעלן אופן און זוכט זיי צו פארשטיין, קודם־כל ער אליין און דערנאך צוזאמען מיטן לייענער. דאס דערציילטע, די דיאלאגן זענען ווי די שיחות־חולין פון תלמידי־חכמים...

ער גייט אויפן וועג פון דער טראדיציאנעלער יידישער ליטעראטור, וואס פלעג ענדיקן דעם געדאנק מיט א קורצן ראשי־תיבותדיקן „וד"ל" (ודי למבין, צי ודי לחכימא ברמיזא!), פאר א חכם איז גענוג אן אנדייט, אן אנצוהערעניש. אבער דער אנדייט איז א פילדייטיקער, מ'דארף אים נאר באנעמען און פארשטיין טאקע דערפאר הויבט זיך אן דאס בוך מיט דער ווארנונג „גיי לאנגזאם", לייען פאמעלעך, נישט געאיילט — נאר אזוי וועט עס קלאר זיין...

די טעמאטיק איז א יידישע. די שפראך איז א יידישע, אבער דער סטיל איז א מאדערנער, אן אייגנארטיקער. דער אופן דענקען איז שטרענג יידישלעך א רמ"זאדיקער, סיי דורך דעם פראגמענטארישן אופן דערציילן, אויף פארשידענע צ"טאפשניטן און פארשידענע ערטער, און מיט די אייגנארטיקע מעטאפארן געלינגט עס דעם מחבר צו סוגערירן דעם לייענער אז דאס לעבן איז שיין אזוי ווי עס איז, סיי בארג־ארויף סיי בארג־אראפ. אז דער בליאסק פון א טרער איז נישט עפעס אנדערש ווי א שימערירנדיקער דימענט פון פריידן און צו מאל פון ליידן איבערגעלעבטע. אז טייל מאל באגעגענען זיך אומפארשטענדלעכע אימפולסן צי סודותדיקע קמיעות — אדער זיי פירן פשוט אין קעגנגעזעצטע ריכטונגען.

דאס איז די חכמה און דער זין פונעם לעבן און איבערגעלעבטן. נישט קיין הבל־הבלימדיקע קוהלת־חכמה, נאר מער א משלידיקע חכמה, אן אפטימיסטישע.

וואָלף טאמבור

פון אונדזער אלטן אוצר

א טרייסט נאָך תשעה־באב

פיר גרויסע תנאים זענען געגאנגען אין וועג קיין רוים: רבן גמליאל, ר' אליעזר בן עזריה, ר' יהושע און ר' עקיבא. זיי זענען נאך געווען ווייט פון דער שטאט, אויף א שטרעקע פון הונדערט צוואנציק מייל, דערהערן זיי שוין דעם פרייליכן זידיקן גאסן־רויש פון רוים. הויבן אן די ערשטע דריי צו וויינען, נאר איין ר' עקיבא לאכט.

— וואס לאכסטו? — פרעגן זיי אים.

— און איר, פאר וואס וויינט איר? — פרעגט ער זיי.

— ווי זאלן מיר נישט וויינען — זאגן זיי — אז מיר זעען ווי די געצנדינער, וואס ביקן זיך צו אפגעטער, זיצן זיך אזוי רואיק און געזיכערט און מיר — אונדזער בית־המקדש, דאס פיס־בענקעלע פון אונדזער גרויסן גאט, ליגט פארברענט אין אש.

— דערפאר טאקע — זאגט ר' עקיבא — לאך איך. אויב זיי די פארזינדיקטע פאר גאט, לעבט זיך אזוי, ווי וועט שוין זיין מיט די וואס טוען זיין ווילן?

★

— די זעלביקע תנאים האבן איין מאל נאכן חורבן, זיך געלאזט גיין קיין ירושלים. ווען זיי זענען אנגעקומען צום הר — הצופים האבן זיי אויף זיך קריעה געריסן. ווען זיי זענען געקומען נענטער צום הר־הבית, האבן זיי דערזען א שאקאל שפרינגט ארויס פון יענעם ארט, וואו ס'איז געווען דער קדש־קדשים — האבן יענע דריי אנגעהויבן צו וויינען און ר' עקיבא האט געלאכט.

— וואס לאכסטו? — האבן זיי אים געפרעגט.

— און איר, פאר וואס וויינט איר?

— ווי זאלן מיר נישט וויינען, אז דאס הייליקסטע ארט אונדזערס, וואו קיין בן־אדם, אויסער דעם כהן־גדול, האט קיין מאל נישט געטארט אהין אריינטרעטן — דארטן שפאצירן איצט פריי ארום שאקאלן?!

דערפאר טאקע לאך איך — האט רבי עקיבא געזאגט — ווייל צוויי נביאות פארבינדענע צוזאמען זענען געזאגט געווארן. איינע פון שטראף: „ציון וועט אויף פעלד צעאקערט ווערן, פון ירושלים — וועלן וויסטע בערגלעך ווערן, און דער הר הבית וועט מיט ווילדן וואלד באוואקסן ווערן"; די צווייטע פון טרייסט: „עס וועלן נאך זיצן זקנים און זקנות אין די גאסן פון ירושלים יעדער מיט זיין שטעקן אין דער האנט, אנגעלאדענע מיט יארן; און יונגע קינדערלעך, יינגלעך מיט מיידלעך, וועלן אנטקעגן זיי פריילעך זיך שפילן און אנפולן מיט זייער פריילעכן געלעכטער די גאסן". איידער די ערשטע נבואה איז מקוים געווארן, האב איך אלץ מורא געהאט טאמער וועט די צווייטע אויך נישט מקוים ווערן, איצט אז די ערשטע איז שוין דערפולט, מעג מען זיכער זיין אז די צווייטע וועט אויך דערפולט ווערן.

ווי נאר זיי האבן דאס געהערט פון ר' עקיבאן, האבן זיינע חברים אים געזאגט:

— עקיבא, דו האסט אונדז געטרייסט! עקיבא, דו האסט אונדז געטרייסט!

זינט דאָס בית המקדש איז חרוב געוואָרן

זינט דאס בית־המקדש איז חרוב געווארן באווייזט זיך נישט ביי גאט קיין פרייליכע מינע און מען זעט נישט דעם הימל קיין לויטערן.

ר' אלעזר זאגט: זינט דאס בית־המקדש איז חרוב געווארן האט זיך אוועקגעשטעלט אן אייזערנע וואנט צווישן די יידן און צווישן זייער פאטער אין הימל.

ר' יהושע זאגט: זינט דאס בית־המקדש איז חרוב געווארן גייט נישט פאריבער קיין איין טאג אן א צרה.

ר' פנחס בן יאיר זאגט: זינט דאס בית־המקדש איז חרוב געווארן גייען ארום די געלערנטע ווי פארשעמטע און די אדלדיקע לייט מיט אראפגעלאזטע קעפ; וואוילטעטיקע ווערן אלץ דערנידעריקטער און די געוואלדטוער און די ברייטע מיילער זענען אויבנאן; נישטא וואוהין זיך צו קערן, צו ווענדן זיך צו ווענדן, קיינעם ארט נישט, קיינער קוקט זיך נישט אום, אויף וועמען זשע איז אונדז געבליבן זיך אנצולענען? — אויף דעם איינציקן פאטער אין הימל אליין...

כתב-עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה כ"ה תמוז תשל"ד, בוקורשט · מספר 326 · דו־שבועון ★

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה מ"ה

ג

ויותר ממה שקראתי לפניכם כאן משפט כתוב הדר הוא במנחות צ"ט סוע"ב מדבריו של ר' יוסי נלמד אפי' לא שנה אדם אלא פרק א' שחרית ופ"א ערבית קיים מצות לא ימוש סה"ת הזה מפיך והוי כאילו לומד תמיד ע"ש בפרש"י, וע"ז כ' בשטמ"ק לברכות ד': דמש"ה תיקנו רבנו פסד"ז ואיזהו מקומן ור' ישמעאל קודם תפלה ע"ש עוד במנחות דא"ר יוחנן בשם רשב"י דאפי' לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש (ובזה"ק פ' פינחס דף רנ"ה הביא כן בשם ר"מ ע"ש אבל אפשר לפרש שם דלא קאי על ר"מ דאמר סתם אוקמי' היינו חכמי הש"ס והש"ך ביו"ד וסי' רמ"ו מביא האי מימרא בשם ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק ובשם המדרש תהלים מביא בשם ריב"ל עש"ה ועי' ב"מ כ"ב: ר' יוחנן בשם ישמעאל ב"ר יהוצדק כו' ובדף כ"ו ר"י בשם ר' שמעון בן יוחאי ע"ש ובילקוט פ' תצא סי' תתקי"ל בשני המימרות הגירסא בשם ר' שמעון בן יהוצדק). (הערבוב בא מהר"ת רשב"י שאפשר לקראם ר' שמעון בן יוחאי או ר"ש בן יהוצדק שהי' רבו של ר' יוחנן ז. ג.).

ודבר זה אסור לאמרו בפני ע"ה ורבא אמר מצוה לאומרו בפני ע"ה ועפרש"י שם, וכן הש"ך שם דנקטינן כרבא ומביא ראי' ממד' תהלים דשם מובא המימרא דריב"ל סתמא דבק"ש קיים ובתורתו יהגה גו' ע"ש ומצאתי כן גם בירושלמי ברכות פ"א ה"ה בשם ר"נ בשם ר' מנא, ועי' בספ' החרדים שם דמביא גם המימרא דמנחות צ"ט בשם ר"ש בן יוחאי כגירסא שלנו, גם בתקו"ז תק' כ"א ואח"ז בתיקונא תליתאה ליום ט"ל משמע ג"כ דר"ש בן יוחאי אמר דבר זה, ומפורש יוצא כן גם מפירש"י נדרים ח', וי"ל בזה כונת מאז"ל באדר"נ סופכ"א שאם ישן עד שיעבור עליו זמן ק"ש נמצא בטל מן התורה ע"ש והיינו דאם קורא ק"ש בזמנה קיים לא ימוש גו' והע"ת אם עובר זמן ק"ש בטל מצות ת"ת, ובהגהותי ואדר"נ כתבתי פי' אחר בס"ד ואכמ"ל. ועי' נדרים ח' דמצי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית והגם שהר"ן שם כ' דלאו דוקא הוא ע"ש אבל הרמ"א ביו"ד רט"י רמ"ו כ' דבשעת הדחק אפי' רק קרא ק"ש שו"ע לא ימוש מפיך קרינן בי'. ועמ"ש התוס' מנחות ס"ד בזה ועמ"ש התוס' בע"ז י"ט ד"ה ישלש אדם שנותיו כו' אלא ליומי לכל יום ולכך תיקנו פסוקי התמיד ומשנת [איזהו מקומן ובריתא דר' ישמעאל הרי שיוצא בזה לימוד מקרא ומשנה ותלמוד שחייב ללמוד בכל יום, רק בש"ע יו"ד סי' רמ"ו לא הביא ד"ז אבל הלא בש"ע שם כ' עצה אחרת דמי שא"א לו ללמוד מפני הטרדות יספיק לאחרים הלומדים והביא שם הרמ"א בשם הטור דנחשב לו כאילו לומד בעצמו ועי' שו"ת תשב"ץ ח"א ענין קמ"ד, והשלה"ק בתחלת ספרו בבית אחרון בהב"ת ד"ה ראיתי וקבלתי כו' דמי שקורא ומזכיר בכל לבו שמות של ה' חמשי תורה ושל כל המסכתות ופרקיהן ושמות כל הסדרות ושל כל נ"ך ושמות של כל ששי סדרי משנה ושל כל המסכתות ופרקיהן ושמות כל המדרשים באגדה ושל כל המדרשים המדברים מסודות תוה"ק זוהר ותק"ז כו' ובוכה על שאינו יכול ללמוד כולן יחשוב לו הקב"ה כאילו עיין ולמד כולן ובלבד שיסייע בכל כחו לעזור לאותן המבינים בהם כו' וכ' שם שיעשה כל א' לו לוח מכל שמות הספרים הנ"ל ויקרא אותם שיהיו שגורים על פיו כו' ע"ש.

ויש לי בזה עוד הרבה מלין אבל הזמן הוא דחוק ואני מוכרח לקצר בעת ולא באתי רק להראות לכ"ה שלא יבטל המצוה משום לימוד התורה והלא באה"ק מקבלי להם חוקם מקופת רמב"נ מקדישים ימיהם לתורה ולתפלה ולירי"ש ויחשב לו לכ"ה צ' כסף הצדקה כצל החכמה ועי' מדרש ב"ר פצ"ט ומד"ת פ' ראה ובגמ' סוטה כ"א ועי' ירוש' סוטה פ"ז ה"ד לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה ספוקו בידו להחזיק והחזיק הר"ז בכלל ברוך אשר יקים את ד' התורה הזאת כו' והובא ד"ז גם בתוס' סוטה ל"ז ע"ש. ובפרט עבור לומדי תורה באה"ק עיו"ד סי' רנ"א, ומש"ש בש"ך בשם הב"ח ומש"כ בחת"ס בחי"ו סי' כ"ז אין לזה שייכות לעניננו ועי' זכר החיים לדו"ז הרד"ך ר"פ דרוש ו' שהוכיח דצדקה לא"י הוי חסד של אמת ודומה כאילו דר בא"י דשרוי בלי עון והוא בן עוה"ב כבסוף כתובות ע"ש. ועל כולם הלא טרדותיו הן רק בימות החול אבל בשבת ויו"ט יכול ללמוד וע"כ אם לא ימצא מנוח לנפשו בדברי ר' יוחנן דלעיל לצאת בק"ש שחו"ע, ינוח לו בד' ר' יוחנן דחגיגה ה' דעוסק בתורה יום א' בשנה מאה"כ כעוסק בתורה כל השנה כו'.

זאת ראיתי להורות לו הלכה למעשה ובלבד שלא תהא הוראתי נגד הסכמת הרב מרא דאתרא כי מזקנים אתבונן דכד הוינא טליא וכתבתי שאלה בפלפול ארוך לרבן קשישאי הגאונים מהרומליב ומברעזאל נ"ע והשיבו לי באופן שלא יהי' נגד הסכמת הרב מרא דאתרא, ועי' פסחים ל' אתרי' דרה הוה ובעירובין צ"ד וחולין נ"ג אתרי' דשמואל הוה ועי' ירושלמי דכתובות פי"ב ה"ג אל תספדוני בעיירות ע"ש בק"ע. ועי"ל בתשו' סי' ט' מזה מכמ"ק ד־מיו"ד סוס"י רמ"ה, ועי' תדא"ר פ"א אמר להם הקב"ה לישראל לא כתבתי לכך בתורתי לא ימוש סה"ת מפיך אע"פ שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים שבת יעשה כולו תורה כו' ע"ש.

והנני ידידו דושה"ט בלונג"ח.

מלוקט ומסודר ע"י התנן הרה"ג דר. זאב גוטליב שליט"א האבד"ק גלזגוי (סקוטלנד).

הרב הראשי שליט"א והרבנית ד"ר רוזן יצאו לחוץ לארץ

ביום א' ביולי (י"א תמוז תשל"ד) יצאו לשווייצריה הרב הראשי ליהדות רומניה ויו"ר ועד הקהילות ד"ר דוד משה רוזן שליט"א והרבנית אמאליא רוזן.

הרב הראשי ישתתף בגרינדלוואלד בכינוס האיירופאי של ה„ברית עברית עולמית" וישא הרצאה בכינוס זה על הנושא „חינוך יהודי במדינה סוציאליסטית".

בג'נבה הרב הראשי ישתתף בישיבת „קרן הזיכרון" וגם בהתיעצות הנהלת הדז'וינט בנוגע לתקציב העזרה לקרן הסוציאלי של ועד הקהילות שלנו.

גם כן בג'נבה הרב הראשי יקח חבל בהתיעצות הועד המיוחד של הקונגרס היהודי העולמי תחת נשיאותו של ד"ר נחום גולדמן, שיקבע מקום הכינוס העולמי של אירגון זה.

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ישתתף גם כן בישיבת הועד הפועל של „המועצה האיירופאית של הקהילות היהודיות".

בשדה התעופה באו לקחת ברכת הפרידה מנהיגי ועד הקהילות, ראשי קהילות בוקורעשט, משרתי הקודש, נציגי הבתי־כנסת וכו, וכו'.

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

ליקט ועיבד הרב יצחק מאיר מארילוס

לפרשת מטות

„לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" (במדבר למד — ג') יש לפרש על פי מאמרם במסכת בבא מציעא (דף ק"ז — ע"ב) שדרשו על הפסוק מהנביא צפניה (ב—א): „התקוששו וקושו". אמר ריש לקיש, קשוט את עצמך ואחרי כן קשוט אחרים. היינו באם הוא עצמו אינו מקיים מה שמצווה לאחרים לעשות, מי ישמע לו ומי יקבל דבריו, כי ישובו לו בסגנון ממאמרם (עירובין ס"ז): אם אמר לך טול קיסם מבין שיניך אומרים לו (היינו משיבים לו) טול קורה מבין עיניך. ולא המדרש עיקר, אלא המעשה (אבות פ"א משנה י"ז). כונתם לפי ההגר"א למה שדרשו חז"ל במסכת ברכות (י"ז—ע"א): „שכל טוב לכל עושיהם" (תהלים קי"א—יוד). ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושיהם. וכמו כן כאן כוונתם שממנו יראו וילמדו אחרים לעשות. זה שאמרו הז"ל (אבותפרק א — י"א): חכמים הזהרו בדבריכם שמה שאתם מזהירים ומדריכים לאחרים. הזהרו אתם בעצמכם בדבריכם, לעשות ככל אשר אתם דורשים לעשות. באם לאו, אתם, עושים דבריכם חולין, וזהו „לא יחל דברו" ואז לא יחטיא המטרה אם ככל היוצא מפיו לאהלים, יעשה הוא בעצמו.

הרב אב"ד מגאלאץ בספרו „יפה ללב" והרב ר' אברהם ניסן שכיהן בכאן מביא בספרו הדרוש והנאום בו בספרי „חסידים מובא, אל תקרי ככל היוצא מפיו יעשה (עין פתוחה), אלא יעשה (עין קמוצה), כי מי שנזהר בדבורו לבל תחולל שום מלה היוצאת מפיו ולא תהא לבטלה, עליו הכתוב אומר ככל היוצא מפיו יעשה (העין קמוצה), וכל דיבור שלו נחשב בשמים כגזירה, שיש למלאה כמו שדרשו חכמנו (במסכת מועד קטן דף ט"ז ע"ב) ומעין זה במסכת שבת ס"ג—ע"א, ובמסכת בבא מציעא דף פ"ה—ע"א) על המקרא (שמואל ב כ"ג—ג) „מושל באדם צדיק", אני מושל באדם ומי מושל בו צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה. מפי סבי הה"צ ר' אליעזר זאב מבוציצ'ה שמעתי, שאמר בשם סבו הה"צ מרופשיץ לפרש לשון הפייטן „כל שומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד על פי פעלו. היינו ששכרו יהיה, כי פיו יפעול פי פעלו. זוכה בזה שברכת פיו מתקיימת.

לפרשת מסעי

„ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ד' ואלה מסעיהם למוצאיהם" (במדבר ל"ג — ב') — המפרשים מתלבטים להסביר שינוי הלשון והסיגנון. מתחילה „מוצאיהם למסעיהם" ואחרי כן „מסעיהם למוצאיהם". גם הביטוי „ויכתוב משה" נראה מיותר, כי למעשה כתב משה רבינו את כל התורה, ולאיזה צורך באה כאן ההדגשה „ויכתוב משה"? נראה לי לפרש בהקדם המדרש תנחומא פ' אחרי (סוף אות י"ב): אמר הקב"ה בעולם הזה הייתם נוושעים על ידי בני אדם; במצרים על ידי משה ואהרן, בימי סיסרא על ידי ברק ודבורה, במדיינים על ידי שמגר בן ענת, שופטים (ג'־ל"א): „ויושע גם הוא את ישראל". וכן על ידי שופטים ועל ידי שהיו בשר ודם, הייתם חוזרי ומשתעבדון אבל לעתיד לבוא אני בעצמי גואל אתכם ושוב אין אתם משתעבדון שנאמר: ישראל נושע בד' תשועת עולמים (ישעי' מ"ה—י"ז). על פי זה נבין גם כן את הפסוקים מתורתנו. פרשה זו הנה המסעות היו על פי ד'

(סוף בעמוד 9)

חורבן בית שני בימינו

התמונה שמציירים לנו על חורבן בית שני היא חד־צדדית. אפילו אם לא נלך שולל אחרי כתיבתו המתרפסת של יוסף בן מתתיהו. לא כולם בישראל בימי המרד חייבו אותו בלב מלא ו־התמונה שבספרות התלמודית מלמדת אותנו שאכן יוסף בן מתתיהו אינו מסלף כל כך את המציאות. אם הוא אומר שטיטוס לא רצה בחורבן הבית, בוודאי הוא מפריז, אך יחד עם זאת, אנו קוראים למשל באבות דרבי נתן (עמ': 18); „וכשבא אספסיאנוס והקיף את ירושלים, שרה כנגד חומת ירושלים ואמר לאנשי ירושלים; שברו ממני קשת אחת וחץ אחד ואלך מעליכם בשלום. אמר להם פעם ראשונה ופעם שניה — ולא קיבלו. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: גורמים אתם לעיר הזאת שתחרב ולבית הזה שישרף". הדברים האלה משקפים התנגדות למלחמה וביקורת הקנאים. היא נראתה בעיני חלק העם כחסרת תכלית. אין ספק, שיוסף לא בדה מלבו את חמלחמות הפנימיות בירושלים. הקנאים חשבו, בעקבות הזכרון של העבר המפואר שבימי ראשוני בית חשמונאי, שאי אפשר לחיות חיי תורה מלאים, אלא באווירה של חרות, שהיא מעניקה את הזכות לעבוד את האלקים.

בהשקפה זו קשורה אצל הקנאים ההשקפה שעל ישראל אסור לקבל מלך אחר, חוץ מהקדוש ברוך הוא בעצמו. הם חשבו שכשהם נכנעים ברצונם למלכות זרה, הרי הם חוטאים ומעכבים את הגאולה.

נגד השקפה מלחמתית זו יצאו אותם החכמים אשר לדעתם לא מרד הוא שיביא להתגלות מלכות־שמים, אלא קבלת עול רצונו של הקדוש ברוך הוא. תיקון המדות הפנימי הוא שיביא לדעתם, לשחרור מן העול החצוני — בלשון ברורה נשתמרה תורה זו במדרש דברים רבה לדברים ל"ג ג': „אף חובב עמים וגו'. אמר משה לפני הקב"ה: שני עולים אתה מטיל על בניך, תורה ושיעבוד מלכיות. אמר לו הקב"ה: משה. כל העוסק בתורה כל קדושיו בידיך!". אשמתם של המורדים היתה דווקא שהם „פרקו מהם עול שמים והמליכו עליהם עול בשר ודם" (תוספתא סוטה י"ד 4). ובעוקץ ברור נגד המורדים ברומי מדבר רבי חנניה סגן הכהנים על „הבולאות (המועצות המקומיות) שביהודה שפרקו עולו של הקדוש ברוך הוא מעליהם והמליכו עליהם מלך בשר ודם" (אבות דרבי נתן נוסחא א, עמ' 72).

אלה הם רק מקצתם של דברי חכמים על כך שאלה שהתנגדו לקנאים, היה להם על מה לסמוך. ברור שהרעיון שלפיו מלכות השמים תתגלה ושום אומה ולשון לא יוכלו לה רק בתנאי שישראל יקבלו על עצמם עול תורה הוא רעיון נשגב ועמוק. חובתנו הקדושה היא לתקן את מידותינו ולדאוג לכך שנהיה דוגמא לילדנו, אחרת נאבד. אם נבין את הסכנות האורבות לנו, בוודאי שיום תשעה באב לא יהיה מיותר; הוא ישמש לנו כעין יום כיפורים, ואז נוכל במצפון טוב יותר, בשבת שלאחר תשעה באב, לשמוע את דברי הנביא: „נחמו, נחמו עמי".

לסיום מקצת מדברי מחבר ס' יוסיפון שנכתבו בשנת 933 לספירה על סמך דברי יוסף בן מתתיהו:

„ויהי שער אחד משערי ההיכל סגור והדלת היתה מצופה בכסף, ויציתו רומאים אש בשער וישרפו עצי הדלת ויפול הכסף לארץ. ויהי בפותחם את את השער ויראו והנה דרן הולכת אל קודש הקדשים. ויצו למנוע עמו מקודש הקדשים. ויאמרו שרי הרומאים לטיטוס: אם לא ישרף הבית הזה, לא תוכל לכבוש את העם הזה, כי למענו ימותו...

ויהי ממחרת ויקהלו רומאים וישלחו אש בקודש הקדשים מסביב ויעמידו קורות על שערי הזהב לבית קודש הקדשים ויציתו בהם את האש. ויהם הזהב וישרפו עצי הדלתות ויפלו לארץ. ויפתח בית קודש הקדשים בחודש החמישי בעשור לחודש, הוא היום אשר נפתח בימי הכשדים. ויהי בפותחם את השער, ויריעו רומאים תרועה גדולה, וירץ טיטוס בכל כוחו למען יכבה האש... ולא יכול כי רב העם.

והכהנים נלחמים עד בלתי יכולת להרים יד. ויהי כראות הכהנים כי אין ישועה, ויפילו את נפשם באש אשר בבית קודש הקדשים, ורבים מגיבורי היהודים עמם, וישרפו כי אמרו: אין חיים אחרי שריפת בית קודש ד'. — וטיטוס כראותו כי לא יוכל להציל ויקש ויבא אל תוך הקודש לראות את תפארת בית קודש הקדשים וירא את כבוד הבית ואת הדרו ויאמן כי בית אלהים הוא. ויאמר: עתה ידעתי כי זה בית אלהי השמים ומשכן כבודו, ולא על חנם נלחמו היהודים עליו עד כלה".

דוד פלוסר